

DAYTON BARIŞ ANTLAŞMASI VE BOSNA-HERSEK'İN GELECEĞİ

Mehmet DALAR*

ÖZET

Bu çalışma, Bosna-Hersek'te etnisiteler arasındaki savaşa son vermek ve barışı kurmak amacıyla imzalanan Dayton Barış Antlaşması'nın üç etnik grubun bir arada barış içinde yaşamalarını ve bir devlet içinde entegre olmalarını sağlayacak Bosna-Hersek'in devlet yapısıyla ilgili getirdiği düzenlemeleri incelemektedir. Ayrıca, antlaşmanın getirdiği sorunlar ile barış ve istikrarın devamının sağlanmasına katkısı olup olmadığı ortaya çıkan gelişmelerle birlikte değerlendirmekte ve antlaşmanın değiştirilmesi gereken özellikleri üzerinde durmaktadır. Bu çalışma konuyu beş ana başlık altında incelemiştir: Uluslararası hukukta koşullarda köklü değişiklik ilkesi, Dayton Antlaşması öncesi gelişmeler, Dayton Antlaşması'nın özellikleri ve getirdiği sistem, Dayton Antlaşması'nın getirdiği sorunlar ve Dayton Antlaşması'nın değiştirilmesinde etkili olan faktörler.

Anahtar Kelimeler: Antlaşma, sorun, barış, güvenlik ve entite.

THE FUTURE OF DAYTON PEACE AGREEMENT AND BOSNIA-HERZEGOVINA

ABSTRACT

This study examines the provisions of Dayton Peace Agreement ending to war among ethnics and securing peace relevant to State structure of Bosnia and Herzegovina in order to ensure three ethnic groups to live in peaceful co-existence and to integrate them into one State. Also, researching the peculiarities of agreement required to be amended and the issues brought forth by it, the study evaluates contribution of Agreement to permanence of peace and stability altogether with the events taking place. The study examines the subject through five headlines: Principle of fundamental change of circumstances in international law, the events prior to Dayton agreement, the peculiarities of Dayton Agreement and its system, the issues brought forth by Dayton Agreement and the factors affecting amendment of Dayton Agreement.

---

* Yrd. Doç. Dr. , A.İ.B.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslar arası İlişkiler Bölümü, Bolu. mehmetdalar@mynet.com

Key Words: Agreement, issue, peace, security and entity

Giriş

Bu çalışmada Bosna-Hersek'te savaşı sona erdiren Dayton Antlaşması, uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde incelenerek, antlaşmanın özellikleri, zaafiyetleri, Bosna-Hersek toplumunun ihtiyacına cevap verme kapasitesi ve bu antlaşmanın değişmesini zorunlu kılan faktörler üzerinde durulduktan sonra bu antlaşmanın hangi koşullar çerçevesinde değişmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır. Toplumsal koşullara uymayan iç hukuk kurallarının değişmesinde olduğu gibi uluslararası hukukta bir antlaşmanın toplumsal koşullara uydurulması her zaman mümkün olmamaktadır. Uluslararası kurumlar tarafından yürütülen ve kontrol edilen bu antlaşmanın değiştirilmesi iç koşullardan ziyade farklı dış koşullar ve en önemlisi de iç ve dış koşullar arasında uyumlu koordinasyonun sağlanmasına bağlıdır. Bosna-Hersek'te çatışmaların durdurulması ve bir an önce barışın yeniden kurulması bağlamında zorunlu koşullar altında imzalanan Dayton Barış Antlaşmasının, orta ve uzun vadede Bosna-Hersek'in toplumsal gerçekliğine ve ihtiyacına cevap vermeyeceği dikkate alınarak bu ihtiyaca göre değişmesi ve güncellenmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Dünyada benzeri olmayan sui generis (şahsına münhasır) bir devlet yapısını getiren antlaşmanın değiştirilmesinde etkili olan iç ve uluslararası faktörlerin neler olduğunu belirleyen bu çalışma, kalıcı barış ve istikrarın sağlanması için hangi düzenlemeler çerçevesinde yapısal ve kurumsal değişikliklerin yapılması gerektiği üzerinde durarak bu değişiklikleri etkileyen özellikle dış faktörleri tespit etmektedir. Bu çalışmanın amacı Bosna-Hersek Devletinin Boşnak, Sırp ve Hırvatlar başta olmak üzere barındırdığı farklı etnisiteler arasındaki soğukluğun ve önyargıların giderilmesi için yapılması gerekenleri tespit ederek, barış ve kardeşliğin oluşmasına hizmet edecek demokratik bir yapının kurulmasının zor olmadığını göstermektir. Bunun için ulusal ve uluslararası çabaların destek vereceği antlaşma değişikliklerinin yapılarak hayata geçirilmesi gerekecektir.

I. Uluslararası Hukukta Rebus Sic Stantibus (Koşullarda Köklü Değişiklik) İlkesi

Bir antlaşma yapılırken zamanın koşulları dikkate alınarak düzenleme yapılmakta ve taraflara hak ve yükümlülükler getirmektedir. Uygulanan uluslararası hukukta kabul edilen bir ilke olan koşulların köklü değişmesi (Rebus Sic Stantibus) ilkesine göre bir antlaşmanın yapılışı sırasında var olan ve antlaşmanın yapılmasını etkileyen koşullarda ortaya çıkan değişikliklerin bu antlaşmaya son verme, ilgili

düzenlemelerini değiştirme ya da uygulanmasını durdurma nedeni olacağı kabul edilmektedir¹. İç hukuk düzeninde değişen zaman ve koşullar çerçevesinde kanuni değişikliklerin yapılması zorunluluğu ortaya çıkması halinde kanun koyucu bu koşulları dikkate alarak yeni düzenlemeler yapabilmektedir. Uluslararası hukukta ise tarafların karşılıklı bağlanma istemleriyle oluşan bir antlaşmanın koşullarda köklü değişiklik olması halinde iç hukuktaki gibi yeniden düzenlenmesiyle ilgili sorunlar ortaya çıkabilmektedir.

1969 tarihli Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin² 62. Maddesi, hangi şartlarda bir antlaşmaya son verilebileceğini veya bu antlaşmadan çekilebileceğini düzenlemiştir. Maddenin birinci paragrafında açıklanan bu şartlar; ortaya çıkan yeni durumun tarafların antlaşma ile bağlanma iradelerini esaslı olarak etkilemesi ve antlaşmaya göre uygulanacak yükümlülüklerin kapsamını köklü olarak değiştirecek niteliğe sahip olmasıdır. Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise koşullarda ortaya çıkan esaslı değişikliğe bir antlaşmayı sona erdirmek veya ondan çekilmek için bir gerekçe olarak şu hallerde başvurulamayacağını belirtilmektedir:³

“Antlaşma bir sınırı oluşturuyorsa veya esaslı değişiklik ona başvuran tarafın ya antlaşmadan doğan bir yükümlülüğünü ihlal etmesinin ya da antlaşmanın diğer herhangi bir tarafına karşı herhangi bir uluslararası yükümlülüğünü ihlal etmesinin sonucunda oluşmuş ise,

Yukarıdaki düzenlemeye göre bir taraf esaslı bir şart değişikliğine bir antlaşmayı sona erdirmek veya ondan çekilmek gerekçesi olarak başvurabiliyorsa, değişikliğe, antlaşmayı askıya almanın bir gerekçesi olarak da başvurulabilir.”

Öğretinin bu konudaki gelişimine gelince; antlaşmanın yapılması sırasında var olan ve antlaşmanın yapılmasını gerektiren koşullarda sonradan meydana gelen değişikliklerin antlaşmanın yürürlüğü üzerinde etki yapıp yapmadığı öğretide tartışılmaktadır.

Objektivist hukukçulardan Georges Scelle, hukuksal durumların güvenliğini sağlayan statizm ile hukukun sosyal hayata uygunluğunu sağlayan dinamizmin bağdaştırılmaya çalışılması sonucunda böyle durumların ortaya çıktığını belirtmektedir. Uluslararası yapıla geliş kurallarında oluşan teamül hukukunun yumuşak ve esnek olması nedeniyle sosyal hayatın gelişimine ayak uydurabilirken, buna karşılık yazılı olan antlaşmalardan oluşan hukukun gelişen sosyal hayata

¹ Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, Turhan Kitabevi, 1998, Ankara, s. 197.

² Bu sözleşmenin Türkçe çevirisi için bkz. Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi 22 Mayıs 1969, BM Enformasyon Merkezi UNIC-Ankara http://www.un.org.tr/unic/doc_pdf/Viyana_69.pdf, s. 18-19. E.T.26.08.2008.

³ Aynı yer.

uydurulması için akit taraflar arasında antlaşma yapılması zorunluluğu vardır. Uluslararası hukukun yeni koşullara uydurulması iç hukuktaki gibi kolay gerçekleşmemektedir. İç hukukta kanun koyucunun müdahalesi hem daha kolaydır hem de yargı organlarının geliştirdikleri içtihat ve yorum yöntemleriyle uygulanan kanunların gelişen sosyal hayata uydurulmasında önemli katkıları bulunmaktadır. Buna karşılık uluslararası hukuk düzeninde kanun koyucu rolündeki akit devletlerin ancak oybirliğiyle bir antlaşmanın yeni koşullara uydurulmasını sağlayabilmektedirler. Bunun yanında uluslararası yargı organları iç hukuktaki yargı organları kadar işlevleri geniş yeterlikte değildir.¹

Rebus Sic Stantibus normunun niteliği hakkında iki görüş bulunmaktadır:

* Birinci görüşe göre, Rebus Sic Stantibus ilkesi sınırsız bir süre için yapılmış antlaşmalarda ya da uzun süreli antlaşmalarda örtülü bir kayıt olarak mevcuttur. Bu ilkenin açıkça antlaşmalara konması gerekmemektedir. Bu görüşün benimsenmesi durumunda, antlaşmanın yapıldığı zamandaki koşulların köklü bir değişikliğe uğraması halinde akitlerden biri, antlaşmayı tek taraflı olarak feshedebilecektir.

* Fransa İdare Hukuku'nun beklenilmeyen hal (imprévision) öğretisinden esinlenen ikinci görüş ise, antlaşmanın yapıldığı zamanda var olan koşullarda sonradan meydana gelen önemli ve beklenilmeyen değişikliklerin olması durumunda, antlaşmanın sonradan ortaya çıkan şartlara uydurulması gerektiğini ileri sürmektedir. Birinci görüşten farklı olarak bu görüş, koşullarda ortaya çıkan değişiklik karşısında antlaşmanın fesih yoluyla sona ermesi değil, fakat yeni koşullara uydurulması üzerinde durmaktadır.²

Bu çalışmamızda ikinci görüş temelinde Dayton Antlaşmasının feshedilmeyip toplumsal koşullara uydurulması gerektiği üzerinde durulacaktır.

II. Dayton Antlaşması Öncesi Gelişmeler

2. Dünya Savaşı'nda yıkıcı Nazi Almanyası'nın işgaline karşı mücadele eden Tito; Boşnak, Sırp ve Hırvat olmak üzere savaş dönemi boyunca birbiriyle savaşan farklı etnisiteleri kurduğu Partizan örgütüyle bütünleştirmeye çalışmış ve bu etnisiteleri federal bir yapı içerisinde tutmaya çalışmıştır. 31.01.1946 tarihinde kabul edilen Anayasa ile de Bosna ve Hersek, Hırvatistan, Makedonya, Karadağ, Sırbistan ve Slovenya olmak üzere 6 Cumhuriyetten ve özerkliği kısmen tanınan

---

¹ Edip F. Çelik, *Milletlerarası Hukuk*, Birinci Kitap, Filiz Kitabevi, 2. Baskı, 1987, İstanbul, s. 152.

² Aynı eser, s. 153.

bölge Kosova'dan oluşan Yugoslavya Halk Federal Cumhuriyeti kurulmuştur. 1963 yılında ise adı Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti olarak değiştirilmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra multi etnik yapılardan oluşan Yugoslavya da dağılmaktan kurtulamadı. 25.06.1991 tarihinde Hırvatistan ve Slovenya, Yugoslavya'dan ayrıldıklarını açıklayarak bağımsızlıklarını ilan ettiler. Daha sonra ortaya çıkan çatışmalar Avrupa'nın müdahalesiyle önlenmiştir.¹ Esasen 1991 yılında Hırvatistan ve Slovenya'nın birlikten ayrılmalarıyla Yugoslavya fiilen parçalanmaya başladı. 15 Ekim 1991'de Bosna-Hersek Parlamentosu'nda Kasım 1990'daki seçimlerde çoğunluğu elde eden Müslüman Demokratik Hareket Partisi bağımsızlık kararı aldı. Bu bağımsızlık kararı 29 Şubat ve 1 Mart 1992'de yapılan referandum ile Müslümanların ve Hırvatların büyük çoğunluğu tarafından kabul edildi. Sırp ise bu referandumu boykot ettiler. 7 Nisan 1992'de Bosna-Hersek Avrupa Topluluğu ve ABD (Amerika Birleşik Devletleri) tarafından bağımsız bir devlet olarak tanındı.² Eski Yugoslavya federasyonundan ayrılan ve Müslüman Boşnakların % 44, Sırpaların % 33 ve Hırvatların % 18 oranında nüfusundan oluşan Bosna-Hersek, etnik bakımından oldukça karışık bir yapı arz etmektedir. Bu üç kitle de Sırp ve Hırvatça konuşmakta olup, kesin bir etnik özelliğe dayalı bir sınır çizmek mümkün değildir³.

1992 yılında savaşın patlak vermesinin hemen öncesinde Bosna üç etnik/millî politik parti etrafında bölünmüştü: Müslüman Demokratik Hareket Partisi (SDA), Sırp Demokratik Partisi (SDS) ve Hırvat Demokratik Birliği (HDZ). Üç parti de Bosna-Hersek'in geleceği ile ilgili farklı vizyonlara sahipti. Bosnalı Müslümanların (Boşnakların) sayıca göreceli çoğunluğu Bosnalı Sırp ve Hırvat toplumları arasında bunun politik üstünlüğe yol açacağı kaygısını doğuruyordu. Bu yüzden Bosnalı Sırp, Sırp yoğunluklu yerleşim bölgelerinde kontrolü ele geçirmeyi hedeflediler. Daha sonra bu hedef ileride Sırbistan'a bağlanabilecek bağımsız bir devlet kurma amacına dönüştü. Bu durum karşısında Bosnalı Hırvatlar da Hırvat bölgelerinin ayrılıp Hırvatistan'la birleşmesini istediler. Bosnalı Sırp tarafından reddedilen referandumla bağımsızlığını kazanan Bosna ve Hersek, birlikten ayrılan diğer devletler gibi Avrupa ve ABD tarafından aynı desteği almadı. Esasen referandum düzenlenmesi Bosna'nın uluslararası alanda tanınabilmesi için Avrupa Topluluğu tarafından oluşturulan Hakemlik Komisyonu'nun bir şartıydı.

¹ Wikipedia, Socialist Federal Republic of Yugoslavia, http://en.wikipedia.org/wiki/SFR_Yugoslavia#Foundation E.T. 31.08.2008.

² Hüseyin Bağcı, "Bosna-Hersek: Soğuk Savaş Sonrası Anlaşmazlıklara Giriş", A.Ü. DTCF Dergisi, Cilt XVI, Sayı 27, Ankara, 1994, s. 258.

³ Bağcı, a. g. m., s. 260.

Ama Bosna'da silahlı çatışma referandumla aynı gün başladı. Kısa sürede tüm ülkeye şiddetlenerek yayılan savaşta yüz binlerce insan öldürüldü.¹

1992–1995 yılları arasında süren Bosna savaşı, Bosna'daki tüm toplumlar için trajedi oluştururken, özellikle Boşnaklar açısından ağır sonuçlara neden olmuştur. Bu savaş etnik temizlik ve soykırım kavramlarını üretmiştir. Ölen yaklaşık 200 bin kişinin 160 bini Boşnaklardan oluşmuştur (Boşnak nüfusun yaklaşık % 10'u). Boşnak nüfusun yaklaşık yarısını oluşturan bir milyon Boşnak evini terk etmek zorunda kalmıştır. Bu savaşta tecavüz özellikle Sırp milis ve askerleri tarafından Boşnak kadınlarına karşı kitlesel ve sistematik bir etnik temizlik aracı olarak kullanılmıştır. Tecavüz sadece bireylere karşı değil, grubun tümüne yönelik grup üyelerinde kalıcı ve ciddi bedensel ve ruhsal zararlar yaratacak şekilde işlenmiştir. Bu savaşta Sırbistan'dan gelen para-militer gruplar hem önemli rol üstlenmişler hem de Yugoslavya'nın düzenli ordu birliklerinden destek almışlardır.² Savaş süresince karşı taraflar gibi hedefler de değişmişti. Bu yüzden savaş üç döneme ayırabilmiştir: Birincisi Müslüman-Hırvat Koalisyonu'nun 1992–1993 yılları arasında Sırp güçlerine karşı savaşı. İkinci dönem 1993-1994 yılları arasında Müslüman-Hırvat ve bazı bölgelerdeki Müslüman-Müslüman savaşı. Üçüncü ve Bosna'da savaşı sona erdiren dönemse Müslüman/Hırvat saldırılarını takip eden NATO/Müslüman/Hırvat güçlerinin Mart-Ekim 1995 yılındaki Sırlara karşı yapılan savaşıdır.³

Bosnalı Sırlar, Yugoslavya'dan ayrılan Bosna-Hersek devletinin bağımsızlığını engellemelerinin yanı sıra kendi kontrolünde bir devlet oluşturarak Sırbistan'a bağlanmalarını veya en azından bağımsız olmaları amacını gütmekteydiler. Etnik ve dini ayrışmayı körükleyen söylemlerin kullanılması bu savaşın önemli özelliklerinden biri olmuştur. Avrupa'nın kendi göbeğinde Müslüman devletinin kurulmasına karşı olduğu için Sırlara müdahale etmediğini ileri süren Müslümanların söylemi⁴ ile 2. Dünya Savaşında Nazilerin yardımıyla kurulan Hırvat Ustashe hükümetinin Jasenovac toplama kampında Sırlara karşı girişilen

¹ Dilek Latif, "Etnik Çatışma Sonrası Barış İnşası Ne Kadar Mümkün? Dayton Sonrası Bosna ve Hersek", *Kıbrıs Yazıları*, Sayı 3 / Yaz-Güz 2006, s.129.

² Aydın Babuna, "Tarih Boyunca Boşnaklar: Kimlik ve Soykırım", *Uluslararası Suçlar Bosna-Hersek Örneği*, Haz: Sevin Elekdağ ve Erhan Türbedar, ASAM-İKSAREN y., 2008, Ankara, s. 23.

³ Latif, a. g. e. , s.129.

⁴ Batı'nın, Almanya'nın inisiyatifinde Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsız devlet olma sürecini kolaylaştırıp bu iki devletin Katolik halkını muhtemel bir Sırp katliamına karşı korurken, aynı tutumu Bosna-Hersek Müslümanları için göstermemesi çifte standart olarak değerlendirilmiştir. Bkz.Turan Güngör, "Bosna-Hersek ve Balkanlar", *Sızıntı Dergisi*, Ekim 1995 Yıl :17 Sayı :201, <http://www.sizinti.com.tr/arsiv.php?ARSIVAYRINTI&SAYIID=201> E.T. 31.08.2008.

soykırımda Müslümanların da iştirak ettiğini, Osmanlı egemenliği döneminde Sırpların baskısı altında yaşam sürdürdüklerini, bunu tekrar yaşamamaları için harekete geçtiklerini ileri süren Sırpların söylemleri¹ bu savaşta öne çıkmıştır. Gerek Avrupa gerekse ABD, din ve etnisiteyi körükleyici bu söylemleri boşa çıkarmak için ciddi gayret göstermemişlerdir. Bu savaşta başta ABD ve AB (Avrupa Birliği) olmak üzere uluslararası toplumun Sırlara karşı etkili ve caydırıcı önlemlere başvurmaktan çekinmeleri Sırpı cesaretlendirmiş ve BM (Birleşmiş Milletler) tarafından güvenli bölge ilan edilen Srebrenitsa'da binlerce mahsum insanın Barış gücü askerlerinin gözetiminde Sırp milisleri tarafından öldürülmesiyle Boşnaklara karşı yürütülen etnik temizlik zirve noktasına gelmiştir. O dönemde Bosna-Hersek'in Sırbistan'ın soykırım yaptığıyla ilgili başvurusunu değerlendiren Uluslararası Adalet Divanı, verdiği kararla BM Güvenlik Konseyi ve Genel Sekreterliği Bosna'da Sırp tarafından soykırım amaçlı girişilen faaliyetlerin önlenmesini istemekteydi. Ne var ki Divan'ın bu emri Güvenlik Konseyi üzerinde etkili olmamıştır. Dikkati çeken önemli bir nokta da Konseyin Bosna halkına karşı işlenen insanlık suçlarını "etnik temizlik" olarak nitelemesiydi. Bu, Konseyi Soykırım Sözleşmesi uyarınca harekete geçmek zorunda bırakmayan bir tanımdı. "Soykırım" terimi² kullanılmış

¹ Serbian Network, <http://www.srpska-mreza.com/History/ww2/ustashi.html> E.T. 31.08.2008. Hâlbuki o dönemde söz konusu kampta Sırplar çoğunlukta olmakla beraber, Müslümanların da bulunduğu ve Nazilerle işbirliği yapmayan tüm etnik unsurların bu kampta katliama uğratıldığı kaydedilmektedir. Bkz. Davor Konjikusiç, "Jasenovac gerçeğini gözler önüne sermeyi amaçlayan sergi" 08/01/07, <http://www.setimes.com/> E.T.31.08.2008.

² Kuramsal olarak ulusal veya etnik bir grubun kasıtlı ve sistematik bir biçimde yok edilmesi anlamında kullanılan "soykırım" terimi ile bir veya daha fazla etnik grubun sistematik, kasıtlı ve çoğunlukla acımasız bir biçimde başka bir etnik grup tarafından üzerinde hak iddia edilen bir bölgeden zorla gönderilmesi için kullanılan "etnik temizlik" terimi arasında ilişki vardır. "Etnik temizlik", "soykırım"dan ayrı tutulmakla birlikte uygulamada birbirinden ayrılması zordur. (Graham Evans ve Jeffrey Newnham, *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, çev: H.Ahsen Utku, Gökkuşbu y., 2007, İstanbul, s.209) Bu iki kavram arasındaki ayırımın belirlenmesinde Uluslararası Adalet Divanı, önemli bir içtihat geliştirmiştir. Divan, soykırımı diğer vahşet olaylarından ayıran temel farkın "özel kasıt" olduğunu belirterek, "etnik temizliğin" yalnızca grubun yaşadığı bölgenin dışına çıkartılmasıyla değil, yok etme kasıtı ile uygulanması durumunda bir soykırım olarak değerlendirilebileceğini ve bu bağlamda Srebrenitsa'da yapılanların soykırım olarak değerlendirildiğini hükme bağlamıştır. (Sevin Elekdağ, "Uluslararası Adalet Divanı'nın Kararı: Soykırım Hukukuna Önemli Bir Katkı", *Uluslararası Suçlar Bosna-Hersek Örneği*, Haz: Sevin Elekdağ ve Erhan Türbedar, ASAM-İKSAREN y., 2008, Ankara, s. 79-80.)

olsaydı Konsey bu sözleşmeye göre tepki göstermek zorunda kalacaktı.¹ Bu olaylar Bosna-Hersek'i Dayton Antlaşması sürecine götürmesinde önemli faktör olmuştur. Savaş suçluları listesinin başında yer alan, Bosna Sırplarının lideri Radovan Karadžić'in hedefi, ülkeyi Bosna Hersek Federasyonu ve Bosna Sırp Cumhuriyeti olmak üzere ikiye bölmektir.² Ayrıca bu konuda ABD ile AB arasında tam bir uyuşma olduğu da söylenemez. Özellikle bağımsız olduklarında Hırvatistan ve Bosna-Hersek'e uygulanan ambargo konusunda AB, ABD'yi İran ve diğer Müslüman ülkelerin Bosna-Hersek'e silah yardımı yaparak ambargoyu deldiklerini göz ardı etmekle suçlamıştır. AB, yapılacak bir barış antlaşmasının Sırp isteklerine daha yakın olmasını istemiştir. ABD ise Sırp saldırganlarını Sırp Cumhuriyeti gibi bir entiteyle ödüllendirecek Dayton Antlaşması'nın Bosnalılar aleyhine oldukça dezavantajlar oluşturacağını bilincindeydi. Bu dezavantajları telafi edecek bir girişimde bulunmak durumundaydı. Aliya İzzetbegović, ABD'den Bosna güçlerini silahlandırıp eğitimlerini üstlenmesi konusunda bir söz almadıkça Dayton Antlaşmasını imzalamayacağını bildirmiştir. Bosna Müslümanlarının İran gibi Müslüman devletlerden yardım taleplerinin engellenmesi için ABD'nin bu konuda söz verdiği ve ancak bu şekilde Aliya İzzetbegović'in antlaşmayı imzalamasına razı edildiği belirtilmektedir.³ ABD'nin girişimiyle sonuçlandırılan ve Karadžić'in taleplerini karşılayan Dayton Antlaşması, koşulları ne kadar kötü olsa bile, Sırpların soykırım eylemlerinin engellenmesi ve barışın kurulması için geçici de olsa bir çare olarak değerlendirilmiştir.

III. Dayton Antlaşması'nın Özellikleri ve Getirdiği Sistem

21 Kasım 1995 tarihinde ABD'nin Ohio eyaletindeki Dayton kentinde taslağı hazırlanan ana metin ve 11 ekten oluşan antlaşma, 14 Aralık 1995 tarihinde Paris'te Bosna-Hersek adına Aliya İzzetbegović, Hırvatistan adına Franko Tuđman ve Yugoslavya Federal Cumhuriyeti adına Slobodan Miloseviç tarafından imzalanmıştır⁴. Bu antlaşmayla kurulan Bosna-Hersek Devleti, 10 kantondan oluşan Bosna-Hersek Federasyonu ve Sırp Cumhuriyeti olarak iki entiteye ve Brcko adında

¹ Diego E. Arria, "Bosna'daki Soykırımın Uluslararası Toplumca Örtbas edilmesinde Son Perde: Kusursuz Cinayet Srebrenitsa", *Uluslararası Suçlar Bosna-Hersek Örneği*, Haz: Sevin Elekdağ ve Erhan Türbedar, ASAM-İKSAREN y., 2008, Ankara, s. 50.

²Fabian Schmidt, "Uluslararası toplumun Bosna Hersek Karnesi", <http://www.dw-world.de/dw/article/0,2144,2521377,00.html>, E.T 30.09.2008.

³ Jane M. O. Sharp, "Dayton Report Card" *International Security*, Vol. 22, No. 3 (Winter, 1997-1998), s. 116.

⁴ Ahmed Zilic, "The Dayton Agreement: Challenges of Change", speech at International Conference, Berlin, September 12 and 13, 2003, s.2. <http://www.suedosteuropa-gesellschaft.com/pdf-berlin/zilic.pdf>, E.T.05.09.2008.

küçük bir özerk bölgeye ayrılmıştır. Bu entiteler hukuksal olarak gerçek bir sınır niteliği taşımayan ve uluslararası güç (Implementation Force-IFOR/ Stabilization Force-SFOR) tarafından denetlenen yaklaşık 1400 km. uzunluğundaki bir sınır ve ayırım hattı ile ayrılmışlardır. Her entitenin siyasi ve ekonomik yapılanması birbirinden farklıdır. Bosna-Hersek Cumhuriyeti, Hırvatistan Cumhuriyeti ve Yugoslav Federal Cumhuriyeti'nin yanı sıra, AB, Fransa, Federal Almanya, Rusya Federasyonu, İngiltere ve ABD temsilcilerinin de gözlemci olarak imzaladıkları Dayton Barış Anlaşması; biri çatışmaların önlenmesi amacıyla askeri biri de sivil olmak üzere iki alanda düzenlemeler içeren bir ana metin ile 11 Ek'ten oluşmaktadır. Anlaşmanın askeri yönlerinin uygulanması ilk bir yıllık süre için IFOR adı altında NATO liderliğinde, bazı NATO dışı devletlerinin de katılımıyla oluşturulan yaklaşık 60.000 kişilik kuvvetin sorumluluğuna verilmiştir. Aralık 1996 tarihinden itibaren ise asker sayısı 30 bin civarına indirilmiştir. Temmuz 2004 itibarıyla asker mevcudu 14 bindir. Bir yıllık görev süresi 20 Aralık 1996 tarihinde biten bu kuvvetin yerini daha az personele sahip SFOR (Stabilization Force) almıştır. Türkiye her iki kuvvete de Zenica'da konuşlanmış bulunan bir Tugay ile katılmıştır. 2001 yılı sonu itibarıyla SFOR'da 17.700 askere sahip Türk Tugayı, tabur düzeyine indirilmiştir. AB'nin Bosna-Hersek misyonunu üstlenmesiyle SFOR'un barış misyonu, 2 Aralık 2004'ta EUFOR (Avrupa Gücü) tarafından devralınmıştır. Birbirleriyle savaşmış üç etnik toplumun yeniden bir arada yaşamasını ve Bosna-Hersek'in tüm kurumlarıyla işlemlerini amaçlayan Dayton Barış Anlaşması'nın sivil yönlerinin uygulanması "Yüksek Temsilcilik"nin (Office of the High Representative) sorumluluğundadır.

Antlaşma, şu kurumlardan oluşan bir anayasanın oluşturulmasını öngörmüştür: Halk Meclisi ve Temsilciler Meclisi'nden oluşan ikili parlamento, üç kişiden oluşan Cumhurbaşkanlığı Konseyi (iki üye Bosna ve Hersek Federasyonu'ndan bir üye Sırp Cumhuriyeti'nden), Bakanlar Kurulu, Anayasa Mahkemesi ve Merkez Bankası.

Antlaşmada belirtilen ortak kurumların başında Müslüman, Sırp ve Hırvat olmak üzere her üç milletin bir temsilcisinin bulunduğu Cumhurbaşkanlığı Konseyi gelmektedir. Dört yıllık bir süre için göreve gelen Konseyin başkanlığı sekiz aylık rotasyonla el değiştirmektedir. Bakanlar Kurulu, başbakan ve bakanlardan oluşur. Başbakan dahil her bakanın ikişer yardımcısı vardır. Bakan Müslüman ise yardımcılarının birinin Sırp, diğerinin Hırvat olması gerekir. Diğer ortak kurum, Bosna Hersek Temsilciler Meclisi ile Bosna Hersek Halk Meclisi'nden oluşan Bosna Hersek Parlamentosu'dur. Bosna Hersek Temsilciler Meclisi, 28'i Bosna Hersek Federasyonu, 14'ü ise Sırp Cumhuriyeti'ndeki seçmenlerin doğrudan oylarıyla belirlenen 42 üyedir. Bosna Hersek Halk Meclisi ise

entite meclislerince seçilen toplam 15 üyeden oluşmaktadır ve her üç etnik grup 5'er üyeye sahiptir.¹

Her ne kadar Dayton'un öngördüğü anayasa tek devleti önerse de iki entite ve bir özerk bölge getirdiğinden aslında tek devlete değil, bölünebilen devlet yapısına yol açmıştır. 10 kantondan oluşan ademi merkezi Bosna-Hersek ile merkezi Sırp Cumhuriyeti (ve Brcko bölgesi) seviyesinde farklı anayasal yapı getirilmiştir. Buradaki paradoks Devlet seviyesinde bir, entiteler seviyesinde ikişer, özerk bölge için bir ve 10 kanton için birer olmak üzere 3,5 milyonluk Bosna-Hersek Devleti adına 13 anayasa söz konusudur. Antlaşmanın önerdiği merkezi otorite otonom siyasal etkinlikte bulunmayacak kadar zayıftır. Bunun yanında antlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihten şimdiye kadar gerek yorumunda gerekse uygulanmasıyla ilgili çözüme kavuşturulamayan problemler yasal tutarsızlıkları, belirsizlikleri ve kurumsal tıkanmaları beraberinde getirmiştir. Antlaşmanın 4 nolu eki Bosna-Hersek'in anayasasını içermekte ve bu anayasanın prosedür ve değişiklik imkanlarını düzenlemektedir².

Anayasanın öngördüğü yasama ve karar alma süreci de ilginç olup, bir karar veya yasanın çıkabilmesi için her üç etnik grubun da onayını gerektirmektedir. Entite meclislerinde bir yasa tasarısıyla ilgili çoğunlukla karar alınabilmesine karşın, alınan kararda her bir etnik grubun en az üçte bir onayı olmadan tasarı yasalaşamamaktadır (4. Madde 3.paragraf/d fıkrası). Ayrıca entite meclislerinde bir yasa tasarısının çoğunluk tarafından "ulusal hayati çıkar"a uyuşmadığı kararı çıkarsa ilgili tasarı yasalaşamaz (4. Madde 3.paragraf/e fıkrası). Aynı şekilde Cumhurbaşkanlığı Konseyi'nin bir üyesi Cumhurbaşkanlığınca alınacak bir kararnamenin "ulusal hayati çıkar"a aykırı olduğunu belirterek karşı çıkabilir. Kararname çıkmışsa üç gün içinde karşı çıkan üyenin bağlı olduğu entitenin meclisinde oylamaya sunulur. On gün içinde üçte iki çoğunlukla entite meclisi de aynı karara varırsa Cumhurbaşkanlığı kararnamesi geçersiz olur (5. Madde 2.paragraf/d fıkrası)³. Aynı şekilde Bosna-Hersek meclisinin anayasa değişikliği yapabileceğine işaret etmekle beraber, yönetici siyasal gruplarında bu konuda siyasal iradenin olmayışı anayasal değişikliği de önlemektedir.

Uluslararası hukuk açısından antlaşmanın karşı karşıya bulunduğu önemli sorun da imzalanmasından şimdiye kadar sadece Sırbistan ve Karadağ'dan oluşan Yugoslavya Federal Meclisi tarafından

¹ TBMM, http://www.tbmm.gov.tr/ul_kom/bosna-hersek/bh_siyasi_idari.htm, E.T. 29.08.2008.

² Zilic, a. g. e. , s. 3-4.

³ OHR, Constitution of Bosnia and Herzegovina, http://www.ohr.int/dpa/default.asp?content_id=372

2002 yılında onaylanması ve bu antlaşma itibarıyla Bosna-Hersek'in Yugoslavya tarafından tanınmasıdır. Antlaşma, Bosna-Hersek'teki Sırp Cumhuriyeti tarafından tanınmasına rağmen Bosna-Hersek ve Hırvatistan Cumhuriyeti bu antlaşmayı onaylamış değildir. Bu onayın amacı Eski Yugoslavya olarak bu devlet üzerinde haklar ileri sürmektir. Ayrıca Sırbistan dahilinde Kosova'nın geleceğiyle ilgili statüye yasal bir çerçeve oluşturmak da bu onayın diğer amacıdır.¹ Antlaşmanın Bosna-Hersek tarafından onaylanmaması başta Sırp Cumhuriyeti tarafından yapılacaklar olmak üzere entitelerin ulusal ve uluslararası hukuksal ve siyasal işlemlerinin meşruiyetini gölgeleyecektir.

Uluslararası hukukta bazı antlaşmaların sadece imzayla yürürlüğe gireceği öngörülmektedir. Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesinin 10. maddesi, hazırlanan bir antlaşma metninin kesinlik ve resmîyet kazandığının antlaşma metninde saptanan ya da antlaşmanın hazırlanmasına katılan taraflarca kararlaştırılan usulle belirtilebileceğini hükme bağlamıştır.² Dayton Antlaşmasının ana metnin 11. maddesi antlaşmanın imzalanması durumunda yürürlüğe gireceğini öngörmektedir.³ Savaşı sona erdiren bir antlaşmanın onay sürecinin beklenmesi telafisi imkansız olan sonuçlara yol açacağı dikkate alınırca imzayla yürürlüğe girmesi hayati önem taşımaktadır. Antlaşmayı imzalayan temsilci üzerinde doğrudan veya dolaylı güç kullanımı veya tehdidi söz konusu olduğu zaman yapılan bir antlaşmanın uluslararası hukuk açısından sakatlığı ortaya çıkacaktır.⁴ Aliya İzzetbegoviç, antlaşmayı imzalamamış olması durumunda Boşnakların Sırp tarafından daha fazla katliama uğratılmalarının yanı sıra uluslararası alanda barışı istemeyen taraf olarak ilan edilme riski de bulunmaktaydı.

Bununla birlikte istisnai durumlar da vardır. Siyasal, ekonomik ve askeri baskılar sonucu bir tarafın başka bir taraftan elde ettiği karşılıklı ve dengeli olmayan antlaşma, uluslararası öğretilerde "eşitsiz antlaşma" olarak nitelenmektedir. Antlaşmaların güvenliği açısından ortaya çıkaracağı sorunlar göz önünde bulundurularak eşitsizlik nedeniyle bu tür antlaşmaların geçersizliği, uygulanan uluslararası hukukta pek kabul görmemektedir. Buna karşın, Viyana Antlaşmalar Hukuku Konferansı'nda yayınlanan bir bildiriyle antlaşmaların yapımında bu tür baskılar kınanmıştır.⁵

¹ Zilic, a. g. e. , s. 3-4.

² Çelik, a. g. e. , s. 75.

³ OHR, The General Framework Agreement, http://www.ohr.int/dpa/default.asp?content_id=379 E.T. 09.09.2008

⁴ Pazarıcı, a. g. e. , s. 161.

⁵ Aynı eser, s. 162.

Aliya İzzetbegoviç'in o dönemde hem Bosna-Hersek devlet başkanı hem de Boşnak toplumunun lideri olarak uluslararası alanda devleti bağlayıcı bir uluslararası hukuk işlemi tesis etmeyi engelleyebilecek kurumsal ve siyasal yapılar savaş koşullarından dolayı işlevsel olamazdı. Çok dezavantajlı koşullar getirirse de barışın bir an önce tesisi için antlaşmayı imzaladığından dolayı kendi toplumuna karşı sorumluluk taşıyan bir devlet başkanının bu riski göğüslediği gerçeğinin farkında olan Boşnak toplumu liderlerinin imzasına karşı tepki gösterdiklerine rastlanmamıştır. Tepkiler daha çok 1992'de kurulan devletten çok, farklı bir devlet yapısını getiren ve kabul edilmek zorunda kalınan Dayton Antlaşması koşullarına zorlayan ABD öncülüğündeki uluslararası topluma karşı olmuştur. Bosna-Hersek'i 1992 yılındaki yapısından çok farklı bir yapıda uluslararası alanda bir kişiliğe sahip kılan, olağanüstü bir durumda yapılan ve bir an önce barışın oluşturulmasını amaçlayan bir antlaşmanın onayla yürürlüğe gireceğini sağlayan kurumsal bir yapı zaten henüz oluşturulmamıştır. Antlaşmanın kendisinin öngördüğü henüz oluşturulmamış bir kurumsal yapının onayından geçmesi imkanı zaten bulunmamaktaydı. Bunun yanında çok uluslu güç tarafından denetlenen Bosna-Hersek'in etnik esaslara göre oluşturulan kurumsal mekanizmalarının karmaşık yapısından dolayı bir antlaşmanın onayının sonuçlanması çok zordur. Uluslararası tüzel kişiliği niteliğinin tartışmalı olduğu Sırp Cumhuriyeti antlaşmayı tanımakla beraber Dayton'la getirilen anayasa gereği diğer etnik unsurlarının muvafakatını almadan Bosna-Hersek devletini şekillendiren antlaşmayı onaylama yetkisi bulunmamaktadır. Diğer uluslararası işlemler için aynı durum geçerlidir. Aşağıda da değineceğimiz gibi, Sırp Cumhuriyetinin kendi inisiyatifıyla bazı uluslararası hukuk işlemlerini gerçekleştirmesi merkezi hükümet tarafından eleştirilmiş ve bu işlemlerin anayasaya aykırı olduğu ve bağımsız bir devlet gibi hareket edemeyeceği vurgulanmıştır. Yukarıda incelenen anayasanın karar vermeye ilgili düzenlemelerinde görüldüğü gibi, yasama ve yürütme organlarında temsil edilen her üç etnik unsurun kabul etmediği en basit bir karar ve yasa tasarısının yürürlük kazanmayacağı dikkate alınırca bu antlaşmanın Bosna-Hersek adına üç etnik unsurun onayından geçmesi zor olduğu gibi, uluslararası güç tarafından güvence altına alınan ve bu güç tarafından yürütülmesi denetlenen antlaşmanın imzayla yürürlüğe girmesi bu anlamda doğaldır.

Bosna-Hersek Federasyonu'nun veya Sırp Cumhuriyeti'nin bağlayıcı nitelikte uluslararası antlaşmaları imzalama yetkilerinin olup olmadığı da tartışma konusudur. "Uluslararası olarak tanınan" Bosna-Hersek'in böyle bir yetkisinin olduğunu ileri süren Friedman, Sırp Cumhuriyetinin ise bu yetkiye sahip olmadığını belirtmektedir. Görüşmelerde bu iki entiteye eşit olarak muamele edilmesi beraberinde

birçok yasal problem getirmektedir. Buna karşılık Paola Gaeta, Bosna-Hersek'nin Sırp Cumhuriyeti'nden daha az yetkili olduğunu ileri sürmektedir.¹

Gerçekten de sınırlı uluslararası kişilikten faydalansa bile entiteler uluslararası hukukun sujesi olarak düşünülen belirli topraklar üzerine fiili kontrol yürütmekle birlikte Dayton'da müzakereciler, sınırlı olsa da bu entitelerin uluslararası kişiliğe sahip olarak antlaşmalar yapabileceklerini ve tek taraflı deklarasyonla uluslararası yükümlülük üstlenebilecekleri yetkilerini tanımışlardır. Bununla birlikte bu antlaşmaların Bosna-Hersek devletini bağlayabilmesi için diğer etnisitelerin muvafakat göstermesi gerekli olduğundan entitelerin uluslararası antlaşma yapma yetkileri Dayton'la getirilen anayasa bağlamında sınırlıdır. Sırp Cumhuriyeti'nden farklı olarak, Bosna-Hersek Hırvat Federasyonu, kontrolü altındaki topraklarla ilgili kontrol yetkisini kullanacak gereksinimlerden fiilen yoksundur. Boşnak ve Hırvatların Federasyonu Sırp Cumhuriyeti entitesinden daha zayıf olup karar verme süreci daha geç işlemektedir. Dayton müzakerelerinde Sırp'ların Bosna-Hersek toprakları üzerinde ayrı bir egemen devlet olma düşünceleri ve bu düşüncelerini rahatlıkla hayata geçirebilme ağırlıkları olmakla birlikte, özerkliği güçlendirilmiş bir entite olarak Bosna-Hersek Devleti'nin bir parçası olmalarına yanaşmaları, uluslararası izolasyona uğramamaları, Lahey Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından insanlığa karşı suç işlemekle mahkûm edilen Bosnalı Sırp liderlerinin teslimini aksatmaları, Yugoslavya Sırp Devleti'yle ilişkilerini daha rahat sürdürebilmeleri ve dezavantajlı askeri konumları gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır.²

Dayton Barış Antlaşması tarafların rızası olmaksızın empoze edilmesinin ötesinde uluslararası topluma geniş yetkiler ve dokunulmazlıklar vermesinden dolayı "özel bir antlaşma" olarak da tanımlanır. Dayton Antlaşmasının esas bölümleri savaşı sona erdirmekten çok çeşitli uluslararası örgütlerin üstlendikleri özel misyonlarla Bosna-Hersek'i yeniden nasıl inşa edeceklerini içermektedir. Bu şekilde uluslararası toplum Bosna-Hersek devletinin ve kurumlarının üstünde bir otoriteye sahip olmuştur.³ Yüksek Otorite'nin denetimindeki ülke yönetimi bağımsızlık ölçütlerinden yoksundur.

Antlaşmanın sivil uygulamayı içeren ek-10'un 1. maddesine göre; BM'ye bağlı kurulması öngörülen Yüksek Temsilcilik, barışın sivil unsurunun kurulması amacıyla tarafların çabalarının harekete geçirilmesi,

¹ Allison Stewart, "The International Community in Bosnia: Enduring Questions of Legitimacy", *Chinese Journal of International Law* (2006), Vol. 5, No. 3, s. 756.

² Paola Gaeta, "The Dayton Agreements and International Law", *European Journal of International Law*, no.7, 1996, s. 158-159.

³ Latif, a.e., s. 130.

organlarının ve kurumlarının koordinasyonun sağlanması ve çalışmalarının kolaylaştırılması gibi konularda faaliyete bulunacaktır.¹ Antlaşma, Yüksek Temsilciliğe yedi görev yüklemiştir: Antlaşmanın uygulanışını denetlemek, antlaşmanın taraflarıyla yakın ilişki halinde olmak ve tarafların şikâyetlerini değerlendirmek, ülkedeki sivil örgütlerin faaliyetlerini denetlemek ve koordine etmek, antlaşmanın sivil konularına ilişkin uygulamalarında ortaya çıkan sorunları çözmek, ülkeye iktisadi bağışta bulunan örgütlerin ve devletlerin toplantılarına katılmak, antlaşmanın uygulanışı ve ülkenin durumu hakkında düzenli olarak BM, AB, ABD ve Rusya Federasyonu'nu bilgilendirmek, BM Uluslararası Polis Gücü'ne yardımcı olmak ve tavsiyede bulunmak.²

Bununla birlikte uygulamada Yüksek Temsilcilik, antlaşmanın öngördüğünün aksine kolaylaştırıcı olarak hareket etmemektedir. BM üyesi egemen devletin tüm demokratik kurumlarının etkinliğini sıfırlayacak sınırsız uluslararası otoriteye sahiptir. Bu yetki, herhangi bağımsız bir kurumun denetimine tâbi olmadan cumhurbaşkanlarını, başbakanları, yargıç ve belediye başkanlarını görevden azledecek kararları alabilmeyi de içermektedir. BM tarafından Yüksek Temsilciliğe verilen bu yetki Bosna-Hersek'in meşruiyetini, güç ve kabiliyetini zayıflatmaktadır. 2002 yılına kadar 100'den fazla görevlinin Temsilcilik tarafından görevlerine son verilmesi bunun göstergesidir. Yargı sisteminin askıya alınması, seçilmiş ve atanmış kişilerin görevden alınması ve etkili demokratik sürecin göz ardı edilmesi ülkenin demokratikleşmesini tehdit edebilmektedir. Son zamanlarda bu uygulamalara karşı yöneltilen eleştirilerden dolayı Yüksek Otorite bu uygulamalarından vazgeçmiş ve daha önce görevlerinden alınanları geri almıştır. Gelecekte AB'ne üye olacağı beklenen Bosna-Hersek'in çarpık yönetim sisteminden kurtulması bu devletin istikrarlı devamı için hayati önem taşımaktadır.³

Esasen Yüksek Temsilciliğin yetkilerinin artırılmasının gerisinde Yüksek Temsilci'nin sadece karar verme sürecinde değil, Bosna-Hersek'teki farklı siyasi aktörler arasında denge kurmak ve ılımlı siyasetçilerin de yolunu açması bakımından etkili olması hedefleri yatmaktadır. Bu hedeflere kısmen ve göreceli de olsa ulaşılabilmektedir. Çünkü Bosna-Hersek'te, ılımlı partilerin pek öne çıkamadıkları görülmüştür. Dayton'ın uygulanması sürecinde Bosnalı siyasetçilerin sürekli olarak gerçekleri gizledikleri gerekçesi ile Barışı Uygulama

¹ OHR, Agreement on Civilian Implementation, http://www.ohr.int/dpa/default.asp?content_id=366 E.T.09.09.2008

² Caner Sancaktar, "Dayton Barış Anlaşması'nın 10. Yılında Bosna-Hersek", <http://www.tasam.org/index.php?altid=1316> E.T.11.09.2008.

³ Stewart, a. g. e. , s. 758.

Konseyi, 1997 yılında Yüksek Temsilciliğe oldukça geniş yetkiler tanımıştır. Bu yetkiler Yüksek Temsilci Wolfgang Petrisch tarafından 2000 yılı Temmuz ayında çıkartılan bir karar ile daha da artırılmıştır. Bu tarihten sonra Yüksek Temsilci, çok sayıda siyasetçi ve bakanı görevlerinden almıştır. Söz konusu yetkiler literatürde “Bonn Powers” (Bonn Yetkileri)¹ olarak tanımlanmaktadır. Bosna-Hersek’te uygulanan politikaların Dayton’a uygun olup olmadığına karar veren tek yetkili organ Yüksek Temsilcidir. Bugüne kadar ülkede görev yapan Yüksek Temsilciler kendilerinin yetkilerinin sınırlanamayacağını ve Dayton’ın 10 numaralı ekinin kendilerine güç ve yetkilerinin sınırlarını yorumlama hakkı verdiğini savunmuşlardır².

Buna karşın Yüksek Temsilciliğin iyi yürütülmesi halinde beraberinde olumlu sonuçlar da verebileceği durumlar vardır. Örneğin, Bosna-Hersek yüksek temsilcilerinden Wolfgang Petritsch, ülke içinde üçüncü bir Hırvat entitesini oluşturmaya çalıştığı gerekçesiyle 7 Mart 2001’de, Hırvat asıllı Ante Yelaviç’in Bosna-Hersek Cumhurbaşkanlığındaki üyeliğine son vermiştir³. Dayton Antlaşması öncesi yürürlüğe girmiş olan Sırp ve Bosna-Hersek entitelerinin anayasalarının Dayton’un 4. Ekinde düzenlenen anayasa ile uyumlaştırılması için tanınan 6 aylık sürede öngörülen anayasa değişikliğini entiteler gerçekleştiremeyince, Yüksek Temsilci Petritsch harekete geçmiş ve yetkisini kullanarak 2002 yılında anayasa değişikliğini her iki entite adına kabul etmiştir⁴. Ayrıca aşağıda incelenecek olan Bosna-Hersek’in AB ile ilişkilerinde görüleceği gibi, bu Temsilciliğe Temmuz 2007’den itibaren altıncı temsilci olarak atanan Slovak diplomat Miroslav Layçak (Lajcak), Bosna-Hersek’in AB ile bütünleşmesine önemli katkı sağlamıştır. Aynı zamanda AB’nin Bosna-Hersek’deki Özel Temsilcisi olarak çalışan bu temsilcinin atanması uygulamada, Bosna-Hersek’in AB ile entegre olma yolunda olduğunu

---

¹ Bonn Yetkileri, Barış Uygulama Konseyi’nin 1997 yılında Bonn’da aldığı karara dayanmaktadır. Buna göre Yüksek Temsilci, yasal yükümlülükler ve Dayton Barış Antlaşması’na uymayan resmi görevlileri görevlerinden alabilir. Ayrıca Bosna-Hersek’in ilgili kurumları bazı gerekli yasaları yapmadığında, Yüksek Temsilci’ye söz konusu yasaları dayatma yetkisi de tanınmıştır. Bosna-Hersek Yüksek Temsilcisi’nin 1997’de genişletilen bu yetkileri “Bonn yetkileri” olarak adlandırılmaktadır. Bosna-Hersek’te görev yapmış değişik yüksek temsilciler 2006 yılının sonlarına kadar Bonn yetkilerine yaklaşık 150 kez başvurmuştur. Türbedar, a. g. e, s. 40.

² Yürür, a. g. e. , s.171-172.

³ Türbedar, Kosova’nın bağımsızlığı... s. 40.

⁴ Erhan Türbedar, “Bosna-Hersek’te Anayasa Değişikliği: Normal Bir Devlete Dönüşme Umudu”, *Stratejik Analiz*, Cilt 2, Sayı 25, Mayıs, 2002, s. 39.

gösteren ve AB'den bu konuda Bosna-Hersek'e destek verileceğini gösteren bir sembolüdür.¹

IV. Dayton Antlaşması'nın Getirdiği Sorunlar

Dayton antlaşması iki siyasal faktörde destek bulmaktadır: Bunlardan biri, kan dökülmesinin ve yıkımın engellenmesi konusunda tarafların iradesi, diğeri de ABD'nin Avrupa'daki krizlerde siyasi kontrol ve liderliğini sürdürmek istemesi.² Antlaşma, 1995 Ekimindeki ateşkesi kodifiye ederek yeni çatışmaları engellemek ve Bosna-Hersek'e uluslararası alanda bir kişilik kazandırmakla beraber getirdiği sistemle sürdürülebilir ve sürekli bir barışı henüz tesis edememiştir. Savaş boyunca Batının yatıştırma eğilimine uygun olarak bu antlaşma bir yönüyle saldırganları ödüllendirmiş ve milliyetçi liderleri iktidarda bırakmıştır. Bu liderler uzlaşma ve entegrasyonun önünü tıkamış, mültecilerin ülkelerine dönmelerini engellemiş ve kişileri yerlerinden sürmüşlerdir. Antlaşmanın karşı karşıya bulunduğu önemli handikaplar şunlardır: Antlaşma NATO gücüne dayanmakla birlikte, merkezi kurumlarla birlikte üniter devleti ayrı ayrı ordulara sahip iki ayrı entiteye bölmesi, kuvvet sınırlandırmasını öngörmesi ve önemli hukuksal boşluklarıyla birlikte antlaşmanın iyi koordine edilmeyen sivil ve askeri yönlerinin yetersiz olması.³

Bu antlaşmanın dört önemli yapısal zayıflığı bulunmaktadır:⁴ Birincisi, her ne kadar Bosna-Hersek Devleti'nin üniterliğini görünüşte desteklemesine rağmen, ülkenin bölünmüş halini etkinleştirmekte ve entegrasyonu zorlaşmaktadır. İki entite farklı vatandaşlık, farklı yönetim yapısıyla her biri devlet olmanın bir çok imtiyazından faydalanmaktadır. Merkezi yapının fonksiyonları o kadar düşük seviyededir ki entitelerde yaşayan kişilerin tek devletin vatandaşları olduğu eğilimi bulunmamaktadır. Bu da tek bir devletin kimlik bilincini önemli ölçüde zayıflatmakta ve üniter yapının yolunu tıkamaktadır. İkincisi, antlaşma etnisiteyi onaylamaktadır. Üçüncüsü, antlaşma barışın sivil yanını düzenlemekle beraber barışın askeri ve güvenlik yönü üzerinde daha çok durmaktadır. Dördüncüsü ise, antlaşmanın öngördüğü siyasal, sosyal ve

¹Mirzet Mujezinovic, "Avrupa Birliği'nin Bosna Hersek Politikasında Yeni Gelişmeler", <http://www.usakgundem.com/yazarlar.php?id=755&type=16> E.T.30.09.2008.

²Gaeta, a.g.e., s. 163.

³Sharp, a.g.e., s. 102.

⁴Richard Caplan, "Assessing the Dayton Accord: The Structural Weaknesses of the General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina", *Diplomacy & Statecraft*, Vol.11, No.2 Published By Frank Cass, London (July 2000), s. 222-223.

ekonomik yeniden yapılanma süreci antlaşmanın hedefinin göz ardı edilecek şekilde yürütülmektedir.

Antlaşmanın askeri konulara ve güvenliğe ilişkin maddeleri uygulanırken, sosyal, ekonomik ve siyasi alanlardaki hükümlerinin yerine getirilmesinde arzulanan hedeflere tam manasıyla ulaşılamadığı görülmektedir. Antlaşmayla gelen fiili barış henüz bozulmamış olmakla beraber, tarafların kendi inisiyatifi dışında dış güçlerin zorlamasıyla imzalanan antlaşma ileride savaşın tekrar patlak vermesine neden olacak hükümleri de içermektedir. Gerek toprak paylaşımı gerek devlet yapısından tatmin olmayan Sırp'ların ve Hırvatların ellerine imkân geçtiği takdirde Sırbistan ve Hırvatistan'la birleşme niyetlerini korumaları nihai barışın önünde bir tehdit olarak değerlendirilmektedir. Boşnaklar ve Hırvatların bir federasyon çatısı altında birleşmeleri uygun görülünce, savaş başlatan halk olarak kabul edilen Sırp'ların etnik temizlik politikalarıyla belirlenen sınırlarının antlaşma ile bir cumhuriyet olarak onaylanmış olması antlaşmanın en zayıf yönlerinden birini oluşturmaktadır. Çok esnek bir merkezi hükümetin yanı sıra üç üyeli cumhurbaşkanlığı, merkeze ve entitelere ait olmak üzere üç adet parlamento, 10 kanton meclisi ve Brcko özel yönetimin meclisi ve benzer şekilde üç adet yargı mercii ve kantonlar ile Brcko'ya ait alt meclisler bulunmaktadır. BM yüksek Temsilcilerinden eski temsilcisi Paddy Ashdown'un deyişiyle "Bosna-Hersek en az 1200 yargıç, 760 yasa yapıcı, 180 Bakan ve 4 hükümete sahiptir" Devlet gelirlerinin yıllık yüzde 40'tan fazlası bu çok yapıli devlet sistemine harcanmaktadır. Bu bakımdan uluslararası yardımlarının çoğu devletin ekonomik gelişmesi için kullanılamamaktadır.¹

Dayton Antlaşması Bosna-Hersek'in tarihsel, sosyal ve etnik gerçekliğini ve bölge devletleriyle olması gereken denge unsurunu göz ardı etmiştir. Savaş süresince yoğun etnik kıyımın yaşandığı Vişegrad, Srebrenica, Zvornik, Foça ve Drina boyundaki Boşnak bölgelerin Sırp Cumhuriyeti toprakları olarak tescil edilmesi, bu antlaşmanın önemli dengesizliklerinden biridir. Etnik temizlik yapılan yerlere Sırp'lar ve Hırvatlar yerleştirilerek "bölge açma" politikası yürütülmüştür. Dayton'da bu gerçeklik göz ardı edilerek bu şekilde yerleşen halklara "bölge halkları" olarak kabul edilmiş ve bu sosyal dağılım üzerine antlaşma düzenlenmiştir.² Bosna-Hersek topraklarının % 51'ni Boşnak-Hırvat Federasyonu'na, % 49'nu Sırp Cumhuriyeti'ne tahsis eden

¹ Pınar Yürür, "Balkanlar'da Uluslararası Himaye Yönetimleri: Bosna-Hersek Örneği", *Avrasya Dosyası*, Cilt 14, Sayı 1, 2008, s. 169-171.

² Cüneyt Yenigün-Ümit Hacıoğlu, "Bosna-Hersek: Etnik Savaş, Eksik Antlaşma", *Dünya Çatışma Bölgesi*, Ed: Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman, Nobel y., 2004, Ankara, s. 191.

antlaşmadan aslında Boşnaklar olduğu gibi Sırp ve Hırvatlar da memnun değildir. Boşnak Federasyonu, Sırp Cumhuriyeti'nde yerlerinden edilmiş Müslümanların eski yerleşimlerine dönmeleri isterken Sırp'lar ise buna karşı çıkmaktaydı.¹ Bununla birlikte Antlaşmanın Ek- 7 bölümü, yerlerinden ayrılmak zorunda kalan bütün insanların eski yerleşim yerlerine dönmeleri konusunda düzenleme getirmekteydi. Sırp tarafının engellemelerine rağmen geri dönüş gerçekleşmiş olmakla birlikte henüz tam yeterlilikte değildir. 2003 yılında BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından yayınlanan bir rapora göre, 1995'ten bu yana bir milyon dolayında mülteci, diğer bir deyişle Bosna-Hersek'teki çatışmalar sırasında evini terk etmek zorunda kalan insanların neredeyse yarısı evlerine döndü. Bu kişilerin 400 bin kadarı, etnik azınlık olarak tanımlanacakları yerlere geri döndüler. 2002 yılında, bir rekor kırılarak sekiz yıl ya da daha uzun bir zaman önce yurtlarını terk etmek zorunda kalan 102 bin kişinin evlerine geri dönmesi sağlanmıştı. BM yetkilileri tarafından 5 Şubat 2003 günü yapılan açıklamada, geri dönüşlerin 2003'te de sürmesinin beklendiği belirtildi. Artan dönüş rakamları, ülkedeki durumun gelişmesine ve yetkililerin yurtlarını terk eden kişilerin evlerine yasadışı bir biçimde yerleşen kişileri buralardan çıkartmak için gösterdikleri çabaya bağlıyor. BMMYK raporunda, 367 bin dolayında Bosnalının hâlâ yurtlarından ayrı yaşadığı, savaş sırasında ülkesini terk eden kişilerin bir milyondan fazlasının ise hâlen yurt dışında olduğu tahmin ediliyor.² Oysa 2008 yılında Bosna-Hersek Başkanlık Konseyi'nin Müslüman üyesi Haris Silayçiç ile yapılan bir görüşmede³ yarım milyondan fazla Bosnalının yurtdışında yaşadığı, çoğunun evlerine dönmediği gerçeğine dikkat çekilmiştir. Bu da antlaşmanın Ek-7 bölümünün 13 yılı aşkın sürede yeterince uygulanmadığını ortaya çıkartmaktadır.

Özerk Brcko Bölgesinin nihai statüsünün belirlenmemiş olması, topluluklar arasında etnik kin ve nefretin halen devam etmesi, altyapı, eğitim, sağlık, yeni konut ve iş alanı yaratma konularında aşılması gereken büyük engeller Dayton Anlaşması'nın diğer başarısız yönleri arasında sayılmaktadır.⁴ Antlaşmanın Amerikalı müzakerecisi Richard Holbrooke'a göre; Dayton'un getirdiği federasyon sistemi tek multi etnik

¹ Sharp, a.g.m. s .115.

²Southest European Times, BM Raporunda Bir Milyon Bosnalı Mültecinin Döndüğü Bildirildi,

http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/newsbriefs/2003/02/03_0206-IVAN-004 E.T. 28.09.2008

³Ayhan Demir, "Dayton, Bosna'nın ilerlemesini engelliyor!", <http://www.tumgazeteler.com/?a=4144093> E.T.30.09.2008.

⁴Düşünce Gündemi, BALKANLAR: Dayton Anlaşması İflas mı Etti?, <http://www.dusuncegundem.com/sayi-1/balkanlar-dayton-anlasmasi-iflas-mi-etti.html>

yapının sürdürülmesinde en optimal yol olmasından kaynaklanmaktaydı. Ülkeyi etnik çizgilere göre bölmek hem çok büyük mülteci akınına sebep olacaktı hem de ülkenin pek çok yerinde azınlık grupları halinde yaşayan Sırp, Hırvatlar ve Müslümanlar evlerinden kaçmak zorunda kalacağı için toprak ve ev paylaşımından dolayı çatışmaların yeniden başlaması kaçınılmaz olacaktı.¹ Buna karşın, Bosna-Hersek tek devlet halinde varlığını sürdürse de Holbrooke, antlaşmada bazı zaaf ve kusurların olduğunu kabul etmektedir. Ona göre; bu antlaşmanın en ciddi kusuru bir tek ülkede birbirine düşman olan Sırp ordusuyla Hırvat-Müslüman Federasyonu olmak üzere iki orduyu bırakmasıdır. Bunun nedeni, görüşmeler sırasında NATO, tarafların silahtan arındırmayı bir görev mecburiyeti olarak üstlenmemesidir. İkinci kusur ise; Sırp kesiminin “Sırp Cumhuriyeti” adının sürdürmesine izin verilmesidir. Bu ismin verilmemesi gereken büyük bir ödün olduğu sonradan kendisi tarafından da anlaşılacaktır.² Çünkü özellikle, Kosova’nın bağımsızlığını engellemek isteyen Sırbistan, Bosna-Hersek’teki Sırp Cumhuriyetinin de bağımsız bir devlete dönüşebileceği veya Sırbistanla birleşebileceği sinyalini vermesinin yanı sıra Bosnalı Sırp da bu konuda aynı paralelde politika izlemiştir.³ Kosova’nın bağımsızlığı karşısında Sırp’ların bu tutumu Dayton Antlaşması’nın zorunlu olarak değiştirilmesini de gündeme getirmiştir.

Aslında İngilizce olarak yazılmış Dayton Antlaşması’nın yerel dillere resmi çevirisi yapılmamış olması da önemli sorun olarak dikkat çekmektedir. “Republika Srpska” deyimini İngilizce metinde de bu Sırpça biçiminde kullanılmıştır. Bu deyimden Dayton Antlaşması’yla kurulacak yeni Bosna-Hersek Devleti’ni oluşturan parçalardan biri olan Sırp etnik grubunun egemenliğindeki Cumhuriyet ile “Eski Yugoslavya”nın parçalanması üzerine 1992 yılında kurulmuş olan “yeni” Yugoslavya’nın iki biriminden biri olan Sırbistan Cumhuriyeti’ni ayırt etmek için kullanıldığı⁴ ileri sürülmüştür. Böyle bir gerekçelendirme ileride sorunlara yol açması ihtimali dikkate alınırse kanaatimizce isabetli değildir. Gerçekten böyle bir adlandırma bir yönüyle Bosna-Hersek Devleti’ndeki Sırp entitesi ile Yugoslavya’daki Sırbistan Cumhuriyeti’nin ileride birleşmesine daha fazla hizmet edecektir. Gerçekten de adeta

¹ Richard Holbrooke, *Bir Savaşı Bitirmek*, çev: Belkıs Çorakçı Dışbudak, Türkiye İş Bankası y., 1999, İstanbul, s. 439-440.

² Holbrooke, a. g. e. , s.437-438.

³ Erhan Türbedar, “Kosova’nın Bağımsızlığının Sırbistan, Bosna-Hersek ve Makedonya’ya Etkileri”, *Avrasya Dosyası*, Cilt 14, Sayı 1, 2008, s. 43.

⁴ Rona Aybay, “Bosna-Hersek İnsan Hakları Mahkemesinin Srebrenitsa Kararı”, *Uluslararası Suçlar Bosna-Hersek Örneği*, Haz: Sevin Elekdağ ve Erhan Türbedar, ASAM-İKSAREN y., 2008, Ankara, s. 101.

devlet içinde bir devlet olan Bosna-Hersek topraklarının yüzde 49'una karşılık gelen Sırp Cumhuriyeti vatandaşlarının Saraybosna'yı değil, Belgrad'ı başkent olarak kabul ettiği önceden de bilinmektedir. Kosova'nın gelecekteki statüsü üzerine müzakereler başlayınca, Belgrad daha açık bir şekilde Sırp Cumhuriyeti'ni kendi amaçlarına yönelik kullanmaya başlamıştır. "Kosova bağımsız olursa, Sırp Cumhuriyeti de bağımsız olabilir" kartı üzerinde oynayan Belgrad, Bosna-Hersek'in içişlerine karışmaya devam etmektedir. Dahası, Sırp Cumhuriyeti'yle "özel ilişkiler" geliştirmiş olması dışında, Belgrad'ın son zamanlarda Bosna-Hersek'in daha küçük bu biriminin "ekonomik atardamarlarını" satın alma stratejisiyle meşgul olduğu gözleniyor. Örneğin, 5 Aralık 2006'da Sırbistan telekom şirketi, Sırp Cumhuriyeti telekom şirketinin yüzde 65 hissesini, oldukça yüksek bir fiyattan satın almıştır. Bu yatırım kararının ekonomik değil, siyasi olduğu yönünde yaygın bir inanç var.¹ Sırp entitesinin zaman zaman anayasaya aykırı faaliyetlerinin olduğu da gözlemlenmektedir. Nitekim entite hükümeti'nin, 'yakın zaman önce aldığı bir karar sonrası Brüksel'de açılmakta olan Temsilciliğin ardından, Zagreb ve Washington'da da temsilcilik açılacağını' duyurması tepkilere yol açmıştır. Bosna-Hersek Başkanlık Konseyi Dönem Başkanı Haris Silajdzic, 14 Eylül 2008'de Saraybosna'da yaptığı bir basın toplantısında, "Sırp Cumhuriyeti'nin Bosna-Hersek anayasasını ihlal ettiğini ve bağımsız bir devlet gibi davrandığını" ifade etmiştir. Milorad Dodik başkanlığındaki Sırp hükümetinin, merkezi otoritenin yetki alanına girecek temas ve girişimlerde bulunduğunu kaydeden Haris Silajdzic, ülkenin dış politikasında belirleyici tek merciinin kanunen Bosna-Hersek Devleti olduğunu vurgulamıştır.²

Sırp Cumhuriyeti'nin Anayasa'yı ihlal eden otonom davranışlarına, Yüksek Temsilcilik tarafından müdahale edilmeyerek kayıtsız kalınması da dikkati çekmektedir. İsteddiği takdirde yöneticileri de görev alabilen geniş yetkiye sahip olan Yüksek Temsilcilik devletin karar alma sürecine fazla müdahale etmemesi bir yönden entiteler arasında çözülmesi gereken bir sorun olarak düşünüldüğünden bu konudaki sorunlar da çözümsüz kalmaktadır. Bosna-Hersek'te yaşanan sorunların Yüksek Temsilcilik ve EUFOR tarafından çözülemediğinden bahisle bu güçlerin Bosna-Hersek'i adeta ABD ve AB'nin bir "manda yönetimi" haline getirdiği dile getirilmektedir. Bosna-Hersek'in siyasi alanda bağımsızlaşması ve demokratikleşmesi, iktisadi alanda gelişmesi

¹Erhan Türbedar, "Boşnaklar Endişeli", 27 aralık 2006, <http://www.asam.org.tr/yazigoster.asp?ID=1350&kat1=23&kat2=> E.T. 01.10.2008.

²Türkatak, "Dodik, Dayton'ın Verdiği Yetkileri Kötüye Kullanıyor!" 23.09.2008, http://www.turkatak.gen.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=3682&Itemid=2, E.T. 01.10.2008.

ve sosyal-politik alanda barışın güçlenmesi için altı politikanın uygulanması önerilmektedir: (a) ABD ve Avrupalı büyük devletler ile olan ilişkiler radikal bir biçimde yeniden gözden geçirilmeli ve yeniden düzenlenmelidir. (b) EUFOR ve Yüksek Temsilcilik ülkeden çekilmelidir. (c) Ülkedeki Boşnak, Sırp ve Hırvat milliyetçiliği zayıflatılmalıdır; (d) Anti-milliyetçi partiler ve siyasetçiler desteklenmelidir. (e) Sivil halk siyasi ve iktisadi alanlarda örgütlenip karar alma mekanizmasına daha etkin bir şekilde katılmalıdır. (f) Geçmişte yaşanmış olan bütün kötülüklere rağmen, Boşnakları, Hırvatları ve Sırları içine alan ve uzun bir tarihsel süreçte ortaya çıkmış olan Bosna-Hersek Kültürü ve Bosna-Herseklik kimliği yaşatılmalı ve geliştirilmelidir. Bu amaçla, II. Dünya Savaşı sırasında geliştirilmiş ve 80'li yıllarda terk edilmiş olan meşhur “ *bratstvo i jedinstvo (kardeşlik ve birlik)* ” anlayışı tekrardan canlandırılmalıdır. Bu, geçmişe duyulan romantik bir özlem değildir; bugünkü Bosna-Hersek'in en büyük ihtiyacıdır.¹

Böyle olmakla birlikte, bunları önleyen, yaşanan savaş izlerinin atılması için toplumları kaynaştıracak sosyal, ekonomik ve eğitim reformunun hayata geçirilmesi gerekecektir. Bunun için sadece toplumların inisiyatifi yeterli olmayıp; BM, AB ve ABD olmak üzere uluslararası toplumun da destek vermesi gerekecektir. Yüksek Temsilciliğin en çok eleştirildiği taraf, antlaşmanın askeri ve güvenlik yönünü gözetmek ve yürütmekle beraber sivil yönünü yeterince yürütmemesidir. Kaldı ki, Bosna-Hersek'teki Yüksek Temsilciliğin yönetimini I. Dünya Savaşı koşullarının getirdiği ve daha çok işgalci gücün, ahali halk üzerinde yönetiminin meşrulaştırılmasına hizmet eden manda yönetime benzetmek pek gerçekçi değildir. Burada iç savaştan kaynaklanan ayrışmaların etnisiteler arasında tekrar savaşa yol açmanın engellenmesi ve toplumların tekrar bütünleşmesini sağlayacak tedbirlerin uygulanması gibi amaçlar söz konusudur. Bu açıdan Yüksek Temsilciliğin kendisine yüklenen bu misyonun gereğini yerine getirip getirmediği yönünden eleştirilmelidir. Bosna-Hersek'te kalıcı barış ve istikrar ile normal işleyen bir devlet yapısı oluşturulması durumunda uluslararası gücün ve Yüksek Temsilciliğin görevi de bitecektir.

V. Dayton Antlaşmasının Değiştirilmesinde Etkili Olan Faktörler

Anayasanın 3. Maddesi 3. Paragrafına göre devlet, egemenliğini entitelerden almaktadır. Bu durumda entitelerin onayı olmadan devletin uluslararası antlaşmalara taraf olması mümkün değildir. Tüm yasalar Halk Meclisi ve Temsilciler Meclisi'nden oluşan iki meclisten geçmesi

---

¹ Sancaktar, a.g.m (web).

gerekmektedir. Ayrıca kararlar Temsilciler Meclisindeki her entite temsilcisinin en az üçte bir onayı alındıktan sonra alınabilmektedir. Bu düzenleme, yasama faaliyetinin sadece etnik çıkarlara değil aynı zamanda entite çıkarlarına da uygun olması gerektiğini ifade etmektedir. Daha da problemliler diğer bir durum da Cumhurbaşkanlığı Konseyi tarafından çoğunlukla alınan bir kararı onaylayacak parlamentonun çoğunluğu tarafından bu kararın “hayati ulusal çıkarlar” a aykırılığı ilan edilebilmesidir. Bu şekilde ilan edilen bir karar Anayasa Mahkemesi’ne gidebilmekle beraber Mahkeme’nin kendisi de etnik unsurlara göre yapılandığından karar hakkında aksi sonuç alınması mümkün değildir. Entiteler ise, diğer devlet ve örgütlerle uluslararası antlaşma yapabilme yetkileri bulunmaktadır. Merkezi hükümetin entitelerin onayı olmadan sadece uluslararası hukuk işlemlerini değil, ulusal anlamda herhangi bir tasarruflarda bulunması da mümkün değildir. Entitelerin merkezi yönetim üzerindeki bu vesayetinin sonucunda BM Yüksek Temsilciliğinin denetimine ve müdahalesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yönüyle federal yapı devletlerden de ayrılmakta ve dünyada kendisine özgü bir devlet örneğini sergilemektedir.

Bu yapının değiştirilmesi ve ülkenin normal bir devlet yapısına kavuşması için 2005 Mart’ında “Bosna-Hersek’te anayasal statü ve Yüksek Temsilcilik hakkında görüşleri” kapsayan **Venedik Komisyonu Raporu** yayınlanmıştır. Komisyon şimdilik anayasal yapı ve Bosna-Hersek’in AB’ye üye olması konusunda dört ana sorun belirlemiştir:

Merkezi hükümetin entitelere karşı zayıflığı, devletin AB müktesebatını üstlenebilme yeteneğini ortadan kaldırmaktadır. Antlaşmadan kaynaklanan Entite meclislerinin “ulusal hayati çıkarlar” nedeniyle sahip olduğu veto yetkisi, iki kamaralı parlamento ve kolektif cumhurbaşkanlığı sistemi, merkezi yönetimin etkinliğini bloke etmektedir.

Komisyon, merkezi yönetimin faaliyetini bloke edebilecek nitelikteki “ulusal hayati çıkarlar” gerekçe gösterilerek veto yetkisinin kaldırılmasında en azından bu yetkinin Halk Meclisi’nden Temsilciler Meclisi’ne aktarılmasını ve kolektif cumhurbaşkanlığının kaldırılarak yerine sınırlı yetkilerle yürütme gücünün kendisinde toplandığı ve doğrudan seçilen tek kişilik cumhurbaşkanlığının kurulmasını tavsiye etmektedir. Komisyon etnisiteye dayanan entitelerin yapısını ulusal kimliğin oluşmasına engel olarak görmektedir. Entitelerin varlığını ortadan kaldırmanın mümkün olmadığını farkında olan Komisyon, Bosna-Hersek Devleti’nin merkezileşmeye doğru gayret göstermesini önermektedir. Komisyon sonuç olarak Cumhurbaşkanlığı Konseyi’nin ve

Halk Meclisi'nin seçimi ve kompozisyonu Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmeleri Düzenlemeleri'ne aykırı olduğunu tespit etmektedir.¹

BM Yüksek Temsilciliği ve Avrupa Komisyonu başta olmak üzere önemli uluslararası kuruluşlar, anayasal değişikliğin yapılması gerektiğini belirtmektedirler. Bosna-Hersek yöneticileri de uluslararası arabulucuların girişimi ve müdahalesi olmadan anayasal reformu kendi başlarına yapamayacaklarını ileri sürmektedirler. Bosna-Hersek Devletinin Boşnak, Hırvat ve Sırlardan oluşan yedi siyasi partinin yetkilileri, Amerikan Barış Kurumu yetkilileriyle Saraybosna'da 2005 Martında oluşturdukları çalışma grubu, Viyana Komisyonun tespit ettiği anayasal sorunları tartışmışlardır. Bu görüşmelerde Hırvat ve Boşnak Partileri Venedik Komisyonu'nun çözüm önerisine yakın ve paralel olarak yaklaşım sergilerken Sırp entitesinin partisi ise, reforma ihtiyatlı yaklaşmış Dayton'la getirilen yapının değiştirilmesi halinde Sırp entitesinin varlığının ortadan kalkacak sürece yol açabileceğini ileri sürmüştür.² Beş ay boyunca, uluslararası toplumun “desteği” ile, Bosna Hersek'teki en önemli yedi partinin yetkilileri arasında süren çalışmalar sona ermiş ve bir takım değişiklikleri öngören “Anayasa Değişiklikleri Metni” hazırlanmıştır.

Bosna-Hersek Devleti kurumlarının güçlendirilmesi, giderlerinin azaltılması ve entitelerin etkinliğinin zayıflatılması amacıyla yapılması gereken değişiklikler ile ortaya çıkan değişiklikler arasında çok büyük amaç farklılığı bulunmakta idi. Hazırlanan değişikliklerin olumlu taraflarının yanı sıra, devlet seviyesindeki bakanlık sayısının artırılması, üçlü dönüşümlü başkanlık sisteminin yerine sadece bir başkan ve iki yardımcının bulunacağı sistemin getirilmesi, başbakanın yetkilerinin artırılması gibi, Bosna-Hersek'teki etnik bölünmüşlüğü, kurumsal harcamaların yüksekliği ve en önemlisi Parlamento'daki etnik usulü karar alma sürecinin devam etmesini öngören bu değişikliklere, birkaç partinin oluşturduğu “Yurtsever Cephesi” şiddetle karşı çıkmıştır. Ancak, gerek ABD, gerekse AB üyesi devletler ve Avrupa Komisyonu'nun yetkililerinin desteklediği değişiklikler, 26 Nisan 2006 tarihinde, Bosna-Hersek Parlamentosu'nun üst kanadı olan Temsilciler Meclisi'ndeki oylamada, gerekli üçte iki çoğunluk desteği bulamayıp, reddedilmiştir.³

¹ Don Hays and Jason Crosby, “From Dayton to Brussels Constitutional Preparations for Bosnia's EU accession”, *United States Institute of Peace*, Special Report 175, October 2006, s. 3-4. Ayrıca bkz. Venice Commission, Opinion on the Constitutional Situation in Bosnia and Herzegovina and the Powers of the High Representative [http://www.venice.coe.int/docs/2005/CDL-AD\(2005\)004-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2005/CDL-AD(2005)004-e.asp) E.T. 30.09.2008.

² Aynı eser, s. 5.

³ Mirzet Mujezinovic, “Bosna Hersek Parlamentosu (Sözde) Anayasa Değişikliklerini Reddedti”, 28.04.2006, <http://www.usakundem.com/yazarlar.php?id=297&type=16> E.T. 29.09.2008.

Venedik Komisyonu gibi Avrupa Parlamentosu, Barış İcra Konseyi gibi uluslararası kurumlar da karmaşık anayasal yapının mutlaka değiştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar. Buna rağmen AB, Bosna-Hersek'in önüne, anayasa değişikliklerini bir kriter olarak koymamaktadır. Bosna-Hersek'te yaptırım gücüne sahip olan AB'nin bunu yapmadığı sürece ülke mevcut anayasal düzeni içinde çırpınmaya devam edecektir. Gerçekten de Uluslararası Adalet Divanı'nın ülkesindeki savaş suçlularının yakalanması için Sırbistan'a verdiği 26 Şubat 2007 tarihli emrin uygulanması konusunda Sırbistan'ı uyarmak için harekete geçmek isteyen Bosna-Hersek Cumhurbaşkanlığı Konseyi, Sırp üyenin "ulusal hayati çıkarlar" kaydını ileri sürmesi bu konuda karar alınmasını önlemiştir.¹ İç ve dış hukuksal ve siyasal işlemlerin gerçekleştirilebilmesi için hem 3 kişiden oluşan Cumhurbaşkanlığı Konseyi hem de üst ve entite meclisleri tarafından bu yönde karar alınması gerekmektedir.

Bosna-Hersek'in sorunlu devlet yapısının üzerinde kontrol yetkisi olan uluslararası Yüksek Temsilciliğinin karmaşık ve problemlili yapıyı değiştirmesindeki rolünün geç de olsa yürürlüğe sokulduğu görülmektedir. Slovak diplomat Miroslav Lajcak'ın 1 Temmuz 2007 tarihinde Bosna-Hersek Yüksek Temsilcisi ve AB Özel Temsilcisi olarak atanması, Dayton'la getirilen yapının artık değiştirileceği konusunda ABD ve AB'nin ciddi girişimlerde bulunacağı izlenimi vermektedir. Adı geçen diplomatın atandığında "son 12 yıldır devam eden barışı uygulama sürecinde atılmış temellerin üzerine inşa etmek ve bu devleti AB yoluna sağlam bir şekilde sokmak için Bosna-Hersek liderleriyle birlikte çalışmak istiyorum" demesi² bu yöndeki değişimi göstermektedir. Lajcak'ın geldiği günden itibaren Bosnalı Sırp yetkilileri, yeni Yüksek Temsilci'nin Temsilciliğe olağanüstü otorite tanıyan Bonn Yetkilileri'ni kullanmaması ve sorumluluğu Bosna-Hersek'li siyasetçilere devretmesi gerektiğini savunurken, Boşnak ve Hırvat yetkililer, özellikle polis ve anayasa reformunun gerçekleştirilmesi için Lajcak'ın yetkilerini kullanmasında sakınca görmediklerini açıkladılar.

Bosna-Hersek'li Boşnak, Sırp ve Hırvat yetkililer arasında bu polemik sürerken, hiç kimsenin beklemediği bir anda Lajcak yetkilerini kullanarak, 10 Temmuz'da, Srebrenica katliamında yer aldıklarından şüphelenilen üst düzey bir Bosnalı Sırp polis komutanının görevden alınması ve 36 polis memurunun da açığa alınması yönünde talimat verdi.

¹Mirzet Mujezinovic, "Dayton Sonrası Bosna Hersek'te Anayasal Düzen",18.04.2007, <http://www.usakgundem.com/yazarlar.php?id=669&type=16> E.T. 29.09.2008.

²Southest European Times, http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/bios/lajcak_miroslav?country=BiH E.T. 28.09.2008.

Lajcak, savaş suçluları veya savaş suçu zanlılarının adaletten kaçmasına yardım etmekten soruşturma altında bulunan 93 yetkilinin pasaportlarına el konması talimatını da verdi. Ayrıca, savaş suçu zanlılarının komşu ülkelere kaçmalarını zorlaştıracak yasal değişikliklerinin yürürlüğe koyduğunu da duyurdu. Herkesi şaşırtan bu ani uygulamaya ilk destek, AB'nin Dış ve Güvenlik Politikası'nın Yüksek Temsilcisi Javier Solana'dan geldi. Lajcak'ın Bonn Yetkileri'ni kullanmaması gerektiğini savunan Bosnalı Sırp yetkilileri de bu uygulamanın Yüksek Temsilciliğin yetkileri çerçevesinde olduğu gerekçesiyle desteklediklerini açıkladılar.¹

AB ve ABD'nin bu yönde yeni inisiyatif kullanmalarında bize göre konjonktürel koşullar ağır basmıştır. Çünkü Rusya Federasyonu'nun ve Sırbistan'ın karşı çıkmalarına rağmen Kosova'nın bağımsızlığının desteklenmesi beraberinde Sırp lehinde olmayan politikaların yürütülmesini gerekli kılmaktaydı. Ancak bu süreçten sonra Bosna-Hersek'te soykırım yaparak insanlık suçu işleyen Radovan Karadzic yakalanıp uluslararası mahkemeye gönderilebildi. Adı geçenin Holbrooke tarafından kendisine yargılanmayacağı güvencesinin verildiğinden bahisle ABD'nin desteğiyle korunduğunu belirtmiş olması², ABD'nin gerçekte Bosna-Hersek'in barış ve istikrarını sağlamasından daha çok bölgede kendi lehinde ve çıkarına uygun stratejileri yakalamak olduğunu göstermektedir. Dayton müzakerecisi Holbrooke bunu yalanlasa da Karadzic'in arada geçen onca zamana rağmen yakalanmayıp bu dönemde yakalanması, söz konusu iddiayla ilgili şüpheleri artırmaktadır. Ayrıca Karadzic'in mahkemeye başvuruda bulunarak, soykırım suçlamasıyla yargılandığı davada ABD Dışişleri eski bakanı Albright ile Holbrooke'un da çağrılarak yeminli ifade vermelerini istemesi,³ önemli bir gelişmedir. Karadzic'in iddiasının mahkemece tanınması durumunda, ABD'nin soykırımda sorumluluğunu da gündeme getirebilecektir.

AB ile entegrasyon, Bosna-Hersek'in başlıca amaçlarından biridir. AB'ye üye olacak potansiyel devletlerden Bosna-Hersek'in istikrar ve ortaklık sürecinden geçmesi gerekmektedir. Siyasal diyalogun müşterek aracı olarak değerlendirilen AB-Bosna-Hersek İstisari Görev Gücü 1998 yılında kurulmuştur. Siyasal ve teknik değişimlerin gerçekleşmesi için merkezi bir forum oluşturan bu güç, AB ve Bosna-Hersek arasındaki ilişkilere yeni bir boyut kazandırarak yapılacak İstikrar

¹Mirzet Mujezinovic, "Avrupa Birliği'nin Bosna Hersek Politikasında Yeni Gelişmeler", <http://www.usakgundem.com/yazarlar.php?id=755&type=16> E.T. 29.09.2008.

²Hürriyet Gazetesi, "Karadzic: Holbrooke ölümünü istiyor", 2 Ağustos 2008, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/9568605.asp> E.T. 30.09.2008.

³Hürriyet Gazetesi, "Karadzic Holbrooke için mahkemeye başvurdu", <http://www.hurriyetim.at/?navi=sonarticle&banner=0&docid=9600286&cat=3209> E.T. 30.09.2008.

ve Ortaklık Antlaşması'yla ilgili müzakerelerin sonuçlanması amacıyla Ocak 2006'da "Reform Süreci İzleme" birimi olarak ismini değiştirmiştir.¹ 14 Aralık 2006 tarihinde de bu konuda Bosna-Hersek ile Avrupa Komisyonu arasında müzakereler tamamlanmış, fakat SAA (İstikrar ve Ortaklık Antlaşması) imzalanamamıştır. Bunun sebebi de, ülkedeki polis teşkilatı reformunun gerçekleştirilmemesidir.

Söz konusu reform için dört temel şart koyan Avrupa Komisyonu'na göre, Bosna-Hersek polis teşkilatı yönetiminin devlet düzeyinde olması, devlet bütçesinden finanse edilmesi, siyasetin polis işlerine karışmaması ve polis bölgelerinin fonksiyonel olarak çalışacak şekilde belirlenmesi gerekmektedir. 2006 yılının Nisan ayında (Boşnak, Hırvat, Sırp) parti liderleri arasında yapılan görüşmelerde, Avrupa Komisyonu'nun koşullarını karşılayan bir polis reformu konusunda anlaşmaya varıldı. Ancak kısa bir süre sonra Bosnalı Sırp partiler söz konusu anlaşmanın getirdiği bazı yetki kayıplarını asla kabul etmeyeceklerini açıkladılar. Bunların başında, oluşturulacak polis teşkilatının devlet bütçesinden finanse edilmesi ve Sırp ile Boşnak-Hırvat bölgeleri arasındaki sınırın ortadan kaldırılması gelmektedir. Böylece, Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti yetkililerinin polis teşkilatı üzerinde kontrolü devam edecektir. Bu da, savaş suçu zanlılarının o bölgede serbestçe yaşamaya devam edecekleri anlamına gelmektedir.² AB ise öngördüğü polis reformunun yasalaşmaması halinde SAA müzakerelerine devam edilemeyeceği ve Bosna-Hersek'in AB'yle ilişkilerinin olumsuz etkileneceği uyarısında bulunmuştur. Nihayet Sırpların bu tutumuna rağmen 10 Nisan 2008 tarihindeki oturumunda Bosna-Hersek Parlamentosu'nun Temsilciler Meclisi'ndeki 42 milletvekilinden 22'si polis reformunu kabul etti. 19 milletvekili karşı çıkarken 1 milletvekili de çekimser kaldı. Böylece tam üç yıl büyük tartışmalara neden olan polis reformunun ilk ayağı tamamlanmış oldu. Söz konusu kanun teklifinin yasalaşabilmesi için Bosna-Hersek Parlamentosu'nun Halklar Meclisi'nde de kabul edilmesi gerekmektedir. Ancak Temsilciler Meclisi'nde kabul edilen reform paketinin bu mecliste de kabul edileceği ihtimali yüksektir.³ 2005 yılının Kasım ayında başlanan SAA müzakereleri bu şekilde sonuçlanmış ve antlaşma metni 4 Aralık 2007

---

¹European Commission, Main steps towards the EU, http://ec.europa.eu/enlargement/potential-candidate-countries/bosnia_and_herzegovina/eu_bosnia_and_herzegovina_relations_en.htm E.T. 30.09.2008.

²Mirzet Mujezinovic, "Bosna Hersek'in AB Yolundaki Zorlukları", <http://www.turkishweekly.net/turkce/yazarlar.php?type=12&id=209> E.T.29.09.2008.

³Mirzet Mujezinovic, "Bosna Hersek AB Yolunda Büyük Bir Adım Attı", <http://www.usakgundem.com/yazarlar.php?type=16&id=957> E.T.29.09.2008.

yılında parafe edildikten sonra Bosna-Hersek, Avrupa Topluluğu ve üye devletleri tarafından 16 Haziran 2008 tarihinde imzalanmıştır. Bu antlaşma şu konularda gerekli reformların gerçekleştirilmesini öngörmektedir:

a) Polis reformu, b) Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesiyle tam işbirliği, c) Kamu yayıncılığı ve d) Kamu yönetimi reformlarına öncelik verilmesi.

Onaylama süreci sonuçlanıncaya kadar 1 Temmuz 2008 tarihinde yürürlüğe giren Geçici Antlaşma, mali konuları kapsayan SAA ile Avrupa Birliği tarafından alınacak önlemlerin yürütülmesini belirleyecektir. Bu antlaşma yerinde uygulandığı takdirde ülkenin AB'ye adaylık statüsüne kapı açmaktadır.¹

AB'nin Bosna-Hersek'le ilişkisinde diğer dikkat çekici nokta ise, bu devletin vatandaşlarına AB'ye vizesiz giriş kolaylığını tanıması girişimidir. AB, 2008 yılının başından itibaren vize kolaylığı sunduğu Bosna-Hersek'le vizesiz seyahat diyalogunu başlattı. AB Komisyonu'nun adalet ve güvenlikten sorumlu Başkan Yardımcısı Jacques Barrot, vizeden muaf tutulması için Bosna-Hersek'in geri kabul anlaşmasını eksiksiz uygulaması, sınır güvenliğini garanti altına alması, kaçak göçle, organize suçla ve yolsuzlukla mücadelesini yoğunlaştırması ve biyometrik pasaporta geçmesi gerektiğini bildirmiştir.²

AB yönünde yukarıdaki gelişmeler göze çarparken, diğer önemli gelişme de Bosna-Hersek'te işlenen suçlarla ilgili Uluslararası Adalet Divanı'nın verdiği karardır. 1993 yılında Bosna-Hersek tarafından açılan soykırım davasını 2007'de sonuçlandıran Uluslararası Adalet Divanı, Sırbistan Devletini, Srebrenitsa soykırımından doğrudan sorumlu olmak veya soykırımı iştirak etmek suçlarından aklamakla birlikte mahkeme, Sırbistan'ın bu soykırımın yapılmasını önleyememekten sorumlu olduğuna karar verdi. Bu bağlamda mahkeme Sırbistan aleyhinde açılacak muhtemel tazminat davalarının da önünü kesmiş oldu. Mahkemenin "Srebrenitsa'da soykırım yapıldı, ama devlet eliyle değil" kararı beraberinde açıkça çelişkiler de barındırmaktadır. Soykırımdan sorumluluk noktasında soykırımı doğrudan yapmak ile soykırımı önlememek arasında ne gibi farkların olduğu hususunda mahkeme ikna edici açıklamada bulunamamıştır. Mahkemenin bu yöndeki kararı Bosnalıların uluslararası yargıya güvenlerine gölge düşürmenin yanı sıra soykırım yapan Sırp militanlarından desteğini esirgemediği o dönemdeki medya tarafından kanıtlanan Sırbistan'ın bu şekilde aklanması³ benzer

¹ European Commission, Main steps towards the EU, (web)

² AB Haber, AB Bosna'ya vizeyi kaldırmayı planlıyor, <http://www.abhaber.com/haber.php?id=22065> E.T. 01.10.2008.

³ Antonio Cassese, "Lahey'den hukuki bir katliam...",

durumdaki devletleri de cesaretlendirecektir. Kararın açıklanmasından iki gün sonra Sırp Cumhuriyeti entitesi “Bosna-Hersek'teki savaş sırasında Sırp olmayanlara karşı işlenen suçlara ilişkin derin üzüntülerini ifade eder ve bu suçlara iştirak eden herkesi kınar” şeklinde yaptığı açıklama ile özür dilerken soykırım tabirini kullanmaması¹ dikkat çekici olmakla beraber, savaş suçlularının yakalanmasında azami gayret göstermesi ve mahkemeye tam işbirliği yapması durumunda diğer gruplarla ilişkilerin iyileşmesine ve entegrasyona hizmet edecektir.

SONUÇ

Olağanüstü koşulların ürünü olan Dayton Antlaşması, savaşın engellenmesi ve barışın kurulması açısından başarılı olmuştur. Buna karşın getirdiği karmaşık devlet yapısı, daha fazla uluslararası güce dayanması, etnisiteler arasında entegrasyon sağlayacak mekanizmalarının yetersizliği, antlaşmanın karşı karşıya olduğu önemli sorunlardandır. Antlaşmanın yapıldığından 13 yıllık bir süre geçmesine rağmen değiştirilmemiş olması, barışın ve istikrarın geleceğiyle ilgili endişeleri haklı kılmaktadır. Ülkede iç barış ve istikrarın oluşturulması için savaş suçlularının yakalanarak yargılanması hayati önem arz etmektedir. Bunların yargılanarak gerekli yaptırımların uygulanmaması halinde Bosnalıların batıya güvensizliklerini artıracak gibi etnik ayrışmaları da derinleştirecektir. AB ile entegrasyon süreci Bosna-Hersek'in istikrarlı ve merkezi bir yapıya kavuşmasına hizmet edecektir. Geç de olsa Radovan Karadžić'in yakalanıp yargıya teslim edilmesi olumlu bir gelişme olmakla beraber, diğer savaş suçlularının halen yakalanmamış olması, Bosna-Hersek kamuoyunun vicdanı üzerindeki olumsuz etkiyi kaldıramamaktadır. Sırp Cumhuriyeti entitesinin soykırımdan dolayı özür dilemesi önemli bir gelişme olup bu davranış, toplumların yakınlaşmasına yönelik umutları ve diğer savaş suçluların da yakalanması için gereken hassasiyeti artıracaktır.

Esasen antlaşmanın değişimi antlaşmanın kayıtlandığı iç koşullardan ziyade antlaşmanın yürütülmesini ve gözetlenmesini üstlenen uluslararası güçlerin konjonktürel koşullardaki değişiklik çerçevesindeki girişimleriyle mümkün olabilmektedir. Bu anlamda BM ve AB gibi uluslararası kuruluşların Bosna-Hersek'e olumlu yaklaşımları ve antlaşmanın değiştirilmesi konusunda verecekleri destek, Bosnalıların uluslararası topluma güven duymalarını sağlayacağı için yanı sıra

---

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=214635&tarix=04/03/2007>

E.T.

02.10.2008.

¹Haber Aktüel, Bosna Sırp Cumhuriyeti özür diledi, <http://www.haberaktuel.com/Bosna-Sırp-Cumhuriyeti-ozur-diledi-haberi-61360.html> E.T. 02.10.2008.

toplumlar arasındaki etnik milliyetçiliği ve ayrışmayı da ortadan kaldırmaya yardımcı olacaktır. Bunda Kosova'nın bağımsızlık süreci ile AB'nin Bosna-Hersek'le yaptığı Ortaklık Antlaşması'nın etkileri bulunmaktadır. Dayton koşullarına bakıldığında esas kontrol Batı'nın yönlendirdiği Yüksek Otorite'de olduğuna göre, Sırp tarafı istemese dahi tek merkezli ve demokratik ilkeler çerçevesinde bir yapının oluşturulması mümkündür. Yerlerinden edilmiş kişilerin tamamı olmasa bile önemli kısmının eski yerlerine yerleştirilmesi geç olsa da gerçekleşmiştir. Yüksek Temsilciliğe atanan Miroslav Lajcak'ın çabaları olumlu sonuçlar vermeye başlamış ve toplumların entegrasyonunu sağlayacak devlet yapısının değiştirilmesini beraberinde getirecek adımlar atılmaya başlanmıştır. Nitekim polis reformunun gerçekleşmesi, AB ile ortaklık ve istikrar antlaşmasının yapılması değişim yönündeki umutları artırmıştır. Buradan anlaşılacağı gibi Bosna-Hersek'in kaderi AB ile entegrasyon ve yakınlaşmadan geçmektedir. Dünyada benzeri olmayan şahsına münhasır (sui generis) işlemez bir devlet yapısını getiren antlaşmanın aşamalı olarak da olsa değiştirilmesinde Bosna-Hersek'in iç dinamikleri tek başına yeterli olamamakta ve AB gibi bir yapının teşvik ve yardımlarıyla mümkün olabilmektedir. Yüksek Temsilciliğin kendisinden beklenen misyonunu yerine getirdiği takdirde bu süreç daha kısa zamanda sonuçlanacağı son olarak atanan yüksek temsilcinin çabalarından anlaşılabilir.

Yukarıda açıklamaya çalıştığımız Dayton Antlaşmasının ilgili düzenlemelerinin günümüz koşullarına uydurulması Bosna-Hersek Federasyonu'nda dolayısıyla Avrupa'da istikrarın sağlanmasında önemli olmaktadır. Bu durumda, ilgili Antlaşmanın düzenlemelerinin *rebus sic stantibus* ilkesine göre değiştirilmesi, yeni düzenlemelerin eklenmesi veya mevcut düzenlemelerin ilgası için tarafların uzlaşması veya yeni bir uluslararası hukuk işleminin tesisi kaçınılmaz gözükmektedir.

KAYNAKÇA

- AB Haber, AB Bosna'ya vizeyi kaldırmayı planlıyor, <http://www.abhaber.com/haber.php?id=22065>, E.T. 01.10.2008.
- Arria, Diego E. , “Bosna'daki Soykırımın Uluslararası Toplumca Örtbas Edilmesinde Son Perde: Kusursuz Cinayet Srebrenitsa”, *Uluslararası Suçlar Bosna-Hersek Örneği*, Haz: Sevin Elekdağ ve Erhan Türbedar, ASAM-İKSAREN y., Ankara , 2008.
- Aybay, Rona, “Bosna-Hersek İnsan Hakları Mahkemesinin Srebrenitsa Kararı”, *Uluslararası Suçlar Bosna-Hersek Örneği*, Haz: Sevin Elekdağ ve Erhan Türbedar, ASAM-İKSAREN y., Ankara, 2008.

- Babuna, Aydın, “Tarih Boyunca Boşnaklar: Kimlik ve Soykırım”, *Uluslararası Suçlar Bosna-Hersek Örneği*, Haz: Sevin Elekdağ ve Erhan Türbedar, ASAM-İKSAREN y., Ankara, 2008.
- Bağcı, Hüseyin , “Bosna-Hersek: Soğuk Savaş Sonrası Anlaşmazlıklara Giriş”, A.Ü. DTCF Dergisi, Cilt XVI, Sayı 27, Ankara, 1994.
- Caplan, Richard, “Assessing the Dayton Accord: The Structural Weaknesses Of The General Framework Agreement For Peace In Bosnia and Herzegovina”, *Diplomacy & Statecraft*, Vol.11, No.2 Published By Frank Cass, London (July 2000).
- Cassese, Antonio, “Lahey'den hukuki bir katliam...”, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=214635&tarih=04/03/2007> E.T. 02.10.2008.
- Çelik, Edip F. , *Milletlerarası Hukuk*, Birinci Kitap, Filiz Kitabevi, 2. Baskı, İstanbul, 1987.
- Demir, Ayhan, “Dayton, Bosna'nın ilerlemesini engelliyor!”, <http://www.tumgazeteler.com/?a=4144093> E.T.30.09.2008.
- Elekdağ, Sevin, “Uluslararası Adalet Divanı'nın Kararı: Soykırım Hukukuna Önemli Bir Katkı”, *Uluslararası Suçlar Bosna-Hersek Örneği*, Haz: Sevin Elekdağ ve Erhan Türbedar, ASAM-İKSAREN y. , Ankara, 2008.
- European Commission, Main steps towards the EU, http://ec.europa.eu/enlargement/potential-candidate-countries/bosnia_and_herzegovina/eu_bosnia_and_herzegovina_relations_en.htm E.T. 30.09.2008.
- Evans, Graham ve Newnham, Jeffrey, *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, çev: H.Ahsen Utku, Gökkuşbuğ y., , İstanbul, 2007.
- Gaeta, Paola, “The Dayton Agreements and International Law”, *European Journal of International Law*, no.7, 1996.
- Güngör, Turan, “Bosna-Hersek ve Balkanlar”, *Sızıntı Dergisi*, Ekim 1995 Yıl :17 Sayı :201, <http://www.sizinti.com.tr/arsiv.php?ARSIVAYRINTI&SAYIID=201> E.T. 31.08.2008.
- Haber Aktüel, Bosna Sırp Cumhuriyeti özür diledi, <http://www.haberaktuel.com/Bosna-Sirp-Cumhuriyeti-ozur-diledi-haberi-61360.html> , E.T. 02.10.2008.
- Hays, Don and Crosby, Jason, “From Dayton to Brussels Constitutional Preparations for Bosnia's EU accession”, *United States Institute of Peace*, Special Report 175, october 2006.
- Holbrooke, Richard, *Bir Savaşı Bitirmek*, çev: Belkıs Çorakçı Dişbudak, Türkiye İş Bankası y., İstanbul, 1999.

- Hürriyet Gazetesi, “Karadzic: Holbrooke ölümümü istiyor”, 2 Ağustos 2008, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/9568605.asp> E.T. 30.09.2008.
- Hürriyet Gazetesi, “Karadzic Holbrooke için mahkemeye başvurdu” <http://www.hurriyetim.at/?navi=sonarticle&banner=0&docid=9600286&cat=3209> E.T. 30.09.2008.
- Latif, Dilek, “Etnik Çatışma Sonrası Barış İnşası Ne Kadar Mümkün? Dayton Sonrası Bosna ve Hersek”, *Kıbrıs Yazıları*, Sayı 3 / Yaz-Güz 2006.
- Konjikusiç, Davor, “Jasenovac gerçeğini gözler önüne sermeyi amaçlayan sergi” 08/01/07, <http://www.setimes.com/> E.T.31.08.2008.
- Mujezinovic, Mirzet, “Avrupa Birliği'nin Bosna Hersek Politikasında Yeni Gelişmeler”, <http://www.usakgundem.com/yazarlar.php?id=755&type=16>. E.T. 29.09.2008.
- Mujezinovic, Mirzet, “Bosna Hersek'in AB Yolundaki Zorlukları”, <http://www.turkishweekly.net/turkce/yazarlar.php?type=12&id=209> E.T.29.09.2008.
- Mujezinovic, Mirzet, “Bosna Hersek AB Yolunda Büyük Bir Adım Attı”, <http://www.usakgundem.com/yazarlar.php?type=16&id=957> E.T.29.09.2008.
- Mujezinovic, Mirzet, “Bosna Hersek Parlamentosu (Sözde) Anayasa Değişikliklerini Reddedti”, 28.04.2006, <http://www.usakgundem.com/yazarlar.php?id=297&type=16>. E.T. 29.09.2008.
- Mujezinovic, Mirzet, “Dayton Sonrası Bosna Hersek'te Anayasal Düzen”,18.04.2007, <http://www.usakgundem.com/yazarlar.php?id=669&type=16> E.T. 29.09.2008.
- Mujezinovic, Mirzet, “Avrupa Birliği'nin Bosna Hersek Politikasında Yeni Gelişmeler”, <http://www.usakgundem.com/yazarlar.php?id=755&type=16>, E.T.30.09.2008.
- OHR, The General Framework Agreement, http://www.ohr.int/dpa/default.asp?content_id=379 E.T. 09.09.2008.
- OHR, Agreement on Civilian Implementation, http://www.ohr.int/dpa/default.asp?content_id=366 E.T.09.09.2008.

- Pazarcı, Hüseyin, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, Turhan Kitabevi, Ankara, 1998.
- Sancaktar, Caner, “Dayton Barış Anlaşması'nın 10. Yılında Bosna-Hersek”<http://www.tasam.org/index.php?altid=1316> E.T.11.09.2008.
- Schmidt, Fabian, “Uluslararası Toplumun Bosna Hersek Karnesi”, <http://www.dw-world.de/dw/article/0,2144,2521377,00.html> E.T. 30.09.2008.
- Serbian Network, <http://www.srpska-mreza.com/History/ww2/ustashi.html> E.T. 31.08.2008.
- Sharp, Jane M. O. , “Dayton Report Card” *International Security*, Vol. 22, No. 3 (Winter, 1997-1998).
- Stewart, Allison, “The International Community in Bosnia: Enduring Questions of Legitimacy”, *Chinese Journal of International Law* (2006), Vol. 5, No. 3.
- Southeast European Times, BM Raporunda Bir Milyon Bosnalı Mültecinin Döndüğü Bildirildi, <http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/newsbriefs/2003/02/030206-IVAN-004> E.T. 28.09.2008.
- Southeast European Times, http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/bios/lajcak_miroslav?country=BiH E.T. 28.09.2008.
- TBMM, http://www.tbmm.gov.tr/ul_kom/bosnahersek/bh_siyasi_idari.htm, E.T. 29.08.2008.
- Türbedar, Erhan, “Kosova'nın Bağımsızlığının Sırbistan, Bosna-Hersek ve Makedonya'ya Etkileri”, *Avrasya Dosyası*, Cilt 14, Sayı 1, 2008.
- Türbedar, Erhan, “Bosna-Hersek'te Anayasa Değişikliği: Normal Bir Devlete Dönüşme Umudu”, *Stratejik Analiz*, Cilt 2, Sayı 25, Mayıs, 2002.
- Türbedar, Erhan, “Boşnaklar Endişeli”, 27 aralık 2006, <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=1350&kat1=23&kat2> E.T. 01.10.2008.
- Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi 22 Mayıs 1969, BM Enformasyon Merkezi UNIC-Ankara http://www.un.org.tr/unic/doc_pdf/Viyana_69.pdf E.T.26.08.2008.
- Türkatak, “Dodik, Dayton'ın Verdiği Yetkileri Kötüye Kullanıyor!” 23.09.2008,

http://www.turkatak.gen.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=3682&Itemid=2 E.T. 01.10.2008.

- Venice Commission, Opinion on the Constitutional Situation in Bosnia and Herzegovina and the Powers of the High Representative, [http://www.venice.coe.int/docs/2005/CDL-AD\(2005\)004-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2005/CDL-AD(2005)004-e.asp) E.T. 30.09.2008.
- Wikipedia, Socialist Federal Republic of Yugoslavia, http://en.wikipedia.org/wiki/SFR_Yugoslavia#Foundation E.T. 31.08.2008.
- Yenigün, Cüneyt - Hacıoğlu, Ümit, “Bosna-Hersek: Etnik Savaş, Eksik Antlaşma”, *Dünya Çatışma Bölgesi*, Ed: Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman, Nobel y., Ankara, 2004.
- Yürür, Pınar, “Balkanlar’da Uluslararası Himaye Yönetimleri: Bosna-Hersek Örneği”, *Avrasya Dosyası*, Cilt 14, Sayı 1, 2008.
- Zilic, Ahmed, “*The Dayton Agreement: Challenges of Change*”, speech at International Conference, Berlin, September 12 and 13, 2003, s.2. <http://www.suedosteuropa-gesellschaft.com/pdberlin/zilic.pdf>, E.T.05.09.2008.